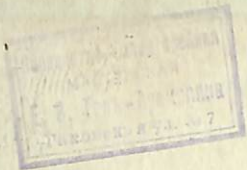

631.1

4-80

300

1408-40h

30 JUL 2010

Հրատարակութիւն ԲԺ. Ա. Բուդուղեանի:

№ 9455

ԻՆՉՊԻՍ ՀԻՄՆԵԼ
ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ
ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՐՈՒՆԱԿԻՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

„ՀԱՍԿԵՐ“

Մանկական պատկերազարդ ամսագրի:

Տարեկան գինը 4 ռուբ.

Հասցե՝ Թիֆլիս, Բեհբուլթեան փ. № 25.

Խմբ. հրատ. Կասարինե Լիսիցեան:

Լոյս տեսաւ և փաճառոււ է գրախանութներում

Բժ. Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆԻ

ԱՂԻՔՆԵՐԻ ԺԺՈՒՆԵՐ

Եւ դրանցից առաջացած նիւանդութիւնները, նկարներով.

գինն է 10 կոպ.

631.1
4-80

8705 JUL 1981

Հրատարակութիւն Բժ. Ա. Բուդուղեանի:

Ի Ն Չ Պ Է Ս Հ Ի Մ Ն Ե Լ

Գ Ի Ի Դ Ա Տ Ն Տ Ե Ս Ա Կ Ա Ն

Ը Ն Կ Ե Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ա. Ե. Կ Ո Ւ Լ Ը Ժ Ն Ը Յ:

Պ Ե Ա Տ Ի Գ Ո Ր Ս Կ
Ելեխ.-սպարան «Մոխրատանց եւ Լիսեւնի»:
1 9 0 8

1003
11981

Электротечатня «Сукіасянц і Лысенко». въ Пятигорскѣ

Ե Ր Կ Ո Ի Խ Օ Ս Փ

Շատ անգամ մատնագոյց է արւած, անհրաժեշտ էլ է մշտապէս կրկնել՝ որ բոլորին մատչելի լինի, թէ պէտք է լուրջ ուշադրութիւն դարձնել մեր գիւղացիութեան վրայ, որը տարաբախտաբար մոռացութեան է մատնուած եղել մինչև այժմ, չի գրաւել այնքան հետաքրքրութիւն, որքան արժանի է եղել:

Թէպէտ պէտք է ասել, որ վերջին երկու երեք տարին մեր կուլտուրական-հասարակական ընկերութիւններն ընդարձակ նպատակներ ունին բարձրացնելու հայ գիւղն ամեն տեղ և հասցնել նրան ներկայ կարգերում հնարաւոր բարեկեցութեան, որը և քիչ թէ շատ իրագործում են արդէն կեանքի մէջ:

Արդէն մենք տեսնում ենք, որ տեղ տեղ հաստատուում են գիւղական գրադարան-ընթերցարաններ, հիմնւում են գիւղական հասարակական ամբարներ, գիւղական բանկեր, սպառողական խանութներ, որոնք ձգտում են դուրս խլել

մեր գիւղացիութիւնն անխիղճ վաշխառուների ճանկերից:

Եւ այս բոլորը բարեբախտաբար հայ գիւղական կեանքում արդէն իրականութիւն է դարձել:

Գուցէ ապագայում ուրախ պէտք է լինենք, որ այդ փայլուն աստղերը մեր հորիզոնում բոլորն ի միասին մեծ լոյս կը տան, որը և միակ ուղիղ ճանապարհն է բարձրացնելու մեր ժողովուրդը թէ տնտեսապէս և թէ բարոյապէս:

Մենք կարծում ենք, որ կուտուրական այս մեծ գործն աւելի առաջ կընթանայ, եթէ մենք, ունենալով զարգացած, գաղափարական գիւղատնտեսներ, մեր ուսումնարաններում հողին և բնութեան վերաբերեալ հանրօգուտ գիտելիքներ աւանդենք:

Մենք չենք սխալւի, եթէ ասենք, որ մեր բոլոր գիւղական ուսումնարաններին կից և նրանց շարունակութիւնը պէտք է լինեն գիւղատնտեսական և տեխնիքական դասընթացներ, որ պէսզի գիւղացին, այդ տեսակ ուսումնարանն աւարտելով, կարողանայ աւելի գիտակցօրէն վարւել հողի հետ:

Թող թւով քիչ լինին ուսումնարանները, սակայն գոնէ տեղ-տեղ ունենանք այնպիսիները, որ տեղ գէթ չորրորդ և հինգերորդ տարին աւանդւեն գիւղատնտեսական գիտելիքներ՝ համաձայն իւրաքանչիւր վայրի բնական պայմաններին:

Հարց է ծագում. որտեղից գտնենք ուսուցիչներ:

Անպատճառ պէտք է հիմնել գիւղատնտեսական ուսուցչանոց. ահա մի լուրջ հարց, կեանքի պահանջ, ներկայ պայմաններում, որի վրայ մենք լուրջ ուշադրութիւն պէտք է դարձնենք:

Պէտք է աշխատել կարճ ժամանակամիջոցում հիմնել այդօրինակ մի ուսուցչանոց:

Կարելի է գրականօրէն ասել, որ գիւղատնտես վարժապետը գիւղում ամենացանկալի հիւրն ու բարեկամը կլինի:

Եւ ճիշտ որ, այն վայրում, որտեղ գիւղատնտեսական զրոյցներ են տեղի ունենում, կամ մի նշոյլ է երևում տեղական չարն ու բարին ցոյց տալու աշխատանքի, գիւղացիք ամենայն ուրախութեամբ ընդառաջ են գալիս այդ տեսակ ձգտումներին: Եւ այդ վարժապետները չեն կարող չտարածել միասեղ աշխատանքի վսեմ գաղափարը, որը միմիայն ընդունակ է մարդուն ազնւացնելու:

Մենք թոյլ ենք տալիս մեզ հրատարակելու Կուլըժնու այս փոքրիկ գրքոյկը, որը մեր գիւղացիութեան մէջ կը տարածէ վերոյիշեալ գաղափարները:

Թող մեր այս փոքրիկ լուսնի չմնայ «ձայն բարբառոյ յանապատի»:

Բերնից բերան պէտք է խօսենք, գրենք, քարոզենք և տարածենք, որ մեզ անհրաժեշտ են գիւղատնտեսական, տեխնիքական և տնայնա-

գործական գիտելիքներ. պէտք է հիմնւեն ուսուցչանոցներ:

Այն վայրերում, ուր պիտի հիմնւեն չորսամեայ ընդհանուր ուսումնարաններ, զոնէ մի տարին լինի մասնագիտական, բնագիտական, չմուսանաք՝ երկսեռ:

ԲԺ. Ա. ԲՈՒԴՈՒՂԵԱՆ:

10 ապրիլի 1908 թ.
Ս.-Պետերբուրգ.

Ա.

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ԳԻՒՂՈՒՄ:

(Նրանց իրաւունքները, գիղացիութեան համար ունեցած նշանակութիւնը եւ գործունէութիւնը):

Վերջին տարիների դէպքերը բաց արին գիւղացու աչքերը և ստիպեցին նրան իր շրջապատի վերայ հայացք գցելու: Գիւղական աշխարհի շրջանակը ընդարձակեց...

Գիւղացիութիւնը հասկացաւ հին կեանքը և անգառնալիօրէն դատապարտեց նրան. միևնոյն ժամանակ, ըմբռնելով հին կեանքի ամբողջ անբնականութիւնը, սկսեց նորը փնտրել...

Այդ բոլորը չէր կարող, իհարկէ, չանդրադառնալ նաև գիւղացու տնտեսութեան վրայ: Եթէ նա առաջ բացասաբար էր վերաբերում տնտեսութեան բոլոր նորմութիւններին և բարւոքումներին, դատապարտելով դրանք իբրև աղայական յերկրանքներ, ներկայումս, ընդհակառակը, ազահարար կլանում է ամեն մի նորութիւն, որը կարող է օգտաւէտ կերպով գործադրել իր տնտեսութեան մէջ: Այդ նկատել են թէ՛ զեմաստեայական ագրոնոմները (հողագէտները), որոնք ներկայումս աւելի ցանկալի հիւրեր են գիւղում, քան երկու-երեք տարի առաջ և թէ՛ նրանք բոլորը,

որոնք մօտիկ շփում ունեն գիւղի հետ և հետևում են նրա առաջադրած հարցերին ու շահերին:

Դորա հետ միաժամանակ, առաջադէմ գիւղացիք սկսել են արդէն հասկանալ, որ դեռ քիչ է մշակութեան եւ տնտեսավարութեան ձեւերի բարեփոխում, բաւական չէ իմանալ այս այն օգտակար գործիքը կամ պարարտանիւթը, պէտք է իմանալ նաեւ որտե՞ղ գնել, այլապէս կարելի է կրկնակի վճարել անպէտք սերմի կամ գութանի համար և այդպիսի «նորմութիւններ» տիրոջը փաստից զատ ոչինչ չի բերի և երկար ժամանակով կը կոտորէ նրա ցանկութիւնը դէպի նորմութիւնները:

Գիւղացին իր տնտեսութեան բոլոր պարագաները սովորաբար շատ թանկ է գնում, ծախողներին մեծամեծ փողեր գերվճարելով: Այն ինչ իր տնտեսութեան բերքերը (հաց, կանեփ, տաւար և այլն) ստիպւած է վաճառել չնչին գնով և աւելի մեծ փաստներ կրել, քան գնելիս:

Կարելի է այդ բոլորից խոյս տալ: Այդ բանում գիւղացիք կարող են իրանք իրանց օգնել, առանց ուրիշի վերայ յոյս դնելու և կողմնակի օգնութիւն պահանջելու: Առաջն ասում է «իւրաքանչիւր ոք իր բաղդի դարբինն է»: Եւ թէն մինչեւ այժմ այդ առածը, ակնյայտօրէն, մեղ համար չէր, սակայն ներկայումս մեր տնտեսութիւնը վերաշինելու, նրան աւելի ձեռնտու և արդիւնաւէտ դարձնելու համար պիտի անենք այն, ինչ որ կարող ենք:

Դրան տանող մի ճանապարհ կայ՝ միտքիւնը, փոխադարձ օգնութիւնը: Միայն միացումն է զօրեղ և ինքնուրոյն դարձնում անջատներին ու թոյլերին: Միութիւններ կազմելով միայն կը կարողանայ գիւղացին իր տնտեսութիւնը վերաշինել: Եւ ուրա գիւղացիութիւնը ոտք է դրել արդէն այդ հողի վրայ՝ մեր գիւղերումն էլ հիմնում են գիւղատնտեսական միութիւններ, փոխատու սպառողական և գիւղատնտեսական ընկերութիւնների թիւը օր աւուր աճում է:

Գիւղացու տնտեսութիւնը բարեփոխու տեսակէտից առանձնապէս կարեւոր նշանակութիւն են ստանում իրանց նպատակների կողմից գիւղատնտեսական ընկերութիւնները, վերջիններս գիտելիքներ են մատակարարում գիւղացուն, թէ ինչ ձեւով կարելի է աւելի լաւ վարել տնտեսութիւնը, օգնում են բարեփոխների համար անհրաժեշտ գործիքներն ու սերմերը և այլն աւելի էժան դնելու և իր տնտեսութեան բերքերը աւելի թանկ ծախելու:

Սակայն, բացի այդ, գիւղատնտեսական ընկերութիւնները գիւղացիութեան ահագին օգուտ են բերում, զարթեցնելով նրանում ինքնուրոյնութիւն, սովորեցնելով օգնել ինքն իրան առանց ուրիշների վերայ յոյս դնելու, միմիայն իր սեփական ոյժերի վրայ վստահելով: Առանց սխալւելու կարելի է ասել, որ նրանք գիւղում հասարակական կեանքի զարդն են հանդիսանում: Ի՞նչ բան է ուրեմն գիւղատնտեսական ընկե-

րութիւնը, ի՞նչ իրաւունքներ է վայելում, ինչո՞ւ է զբաղւում և ի՞նչ է նրա կոչումը:

Ըստ 1907 թւականի նորմալ կանոնադրութեան մէկ կամ մի քանի մօտակայ գիւղերից (աւելի յաճախ ամբողջ գիւղաշրջանից) մի քանի հոգի (առանց սեռի և դասակարգի խտրութեան) կարող են կազմել գիւղատնտեսական ընկերութիւն, միանալով ընդհանուր ոյժերով գիւղացիական տնտեսութիւնը բարեփելու և այլ լուսաւորիչ նպատակներով:

Այդ նպատակով թոյլ է տրւում ընկերութեան անդամներին ժողովներ սարքել, որտեղ միատեղ քննում են գիւղացիական կարիքները և տնտեսութեան պահանջները. գիւղատնտեսական գիտելիքներ տարածելու համար հիմնել զբաղարաններ, ընթերցարաններ, հասարակական դասախօսութիւններ և զրոյցներ, գիւղատնտեսական դպրոցներ. նոյն նպատակով սարքել ցուցական և փորձնական դաշտեր, օրինակելի տնտեսութիւններ, դաստակերաններ (ֆերմաներ), պարտէզներ, պտղատու ծառերի բուծարաններ, ցուցական բանջարանոցներ, փեթականոցներ. տարածել երկրագործական կատարելագործւած գործիքներ և մեքենաներ, բարելաւած սերմեր, պարարտանիւթեր և այլն. սարքել գիւղատնտեսական ցուցահանդէսներ, գործիքների քննութիւններ և մրցութիւններ. հոգալ իր անդամներին էժան գնով գիւղատնտեսական անհրաժեշտ առարկաներ մատակարարելու մասին, հիմնելով երկրագործական գործիք-

ների, սերմի, պարարտանիւթի, ատաղձի, երկաթի, կղմինտրի և այլ առարկաների պահեստներ:

Նոյնպէս հոգալ գիւղացիական տնտեսութեան բերքերը վաճառելու մասին, ամբարելով և վաճառելով հաց, կանեփ, խոտ, ձու և այլն:

Վերջապէս ընկերութիւնը կարող է իր վերայ վերցնել գիւղում փոխատու ընկերութիւն, սպառողական միութիւն, մեղուաբուծական և թռչնաբուծական ընկերութիւններ և գիւղացիութեան օգտակար այլ հիմնարկութիւններ կազմակերպելու գործը:

Բացի այդ, ընկերութիւնը իրաւունք է վայելում հողաշինարարութեան և երկրագործութեան գլխաւոր վարչութեան խնդրատու լինել իր գործունէութեան շրջանի գիւղատնտեսութեան կարիքների մասին:

Իբրեւ մի հաստատութիւն, գիւղատնտեսական ընկերութիւնը կարող է շարժական և անշարժ ստացուածք ձեռք բերել և իր անունով պայմաններ ու համաձայնութիւններ կապել՝ հիմնելով ընդհանուր օրէնքների վրայ:

Իր բոլոր պարտաւորութիւնների համար նա պատասխանատու է սեփական ստացւածքով և անդամավճարով. ընկերութեան գործերի պատասխանատուութիւնը չի անցնում նրա անդամների ստացւածքի վրայ, ինչպէս տեղի է ունենում փոխատու ընկերութիւնների վերաբերմամբ:

Ահա սրանք են համառօտապէս գիւղատնտե-

սական ընկերութիւնների իրաւունքներն ու խընդիրները ըստ նորմալ կանոնադրութեան:

Գիւղատնտեսական ընկերութիւն կազմակերպելուց և նրա բացման թոյլատուութիւն ստանալուց յետոյ, հիմնադիր անդամները ընդհանուր ժողով են գումարում և որոշում, թէ ինչով պէտք է զբաղւի ընկերութիւնը առաջի պահուն, իր գործունէութեան սկզբին և ամենից առաջ գիւղատնտեսութեան ո՞ր կարիքների վրայ պիտի ուշադրութիւն դարձնի:

Իսկ այդ կարիքները սովորաբար այնքան շատ են լինում, որ ընդհանրապէս շատ դժւար է լինում որոշել, թէ ինչով պէտք է պարապել հէնց այժմ և ինչը կարելի է ապագային յետաձգել: Գիւղացին հողը մշակում է անժամանակ և վատ գործիքներով, ցանում է չգտած սերմեր, յաճախ հասկացողութիւն չունի արօտացանութեան և հանքային պարարտացման մասին, նա չգիտէ, թէ ինչ ձեւով կարելի է աւելի լաւ տնտեսավարել (և ումից պիտի սովորէր!). չգիտէ, թէ ո՞րտեղից կարելի է գնել աւելի էժան և լաւ գութան, սերմ և այլն: Գիւղացու տաւարը փոքրանում և այլապէս անուշադէմ է մշտական թերակերութիւնից, պէտք է կերի և արտադրի բարւոքման մասին հոգս քաշել: գիւղացին իր բերքը չնչին գնով է վաճառում, որովհետեւ փողի կարիք ունի եւ միւսնոյն ժամանակ չգիտի թէ ում ծախի 20—30 պուգ ցորենը, եթէ չորս ժողովից չի, որին նա տանով-տեղով պարտական է: Արանք բոլորը այնպիսի կա-

րիքներ են, որոնցով պէտք է զբաղուի գիւղատնտեսական ընկերութիւնը, եթէ ցանկութիւն ունի գիւղացու տնտեսութեան օգուտ բերելու:

Ուստի եւ Ռուսաստանում գոյութիւն ունեցող գիւղատնտեսական ընկերութիւնների մեծամասնութեան գործունէութիւնը ձգտումն ունի զլիսաւորապէս:

1. Ամենատեսակ ճանապարհներով գիւղացիութեան մէջ գիտելիքներ տարածելու, թէ ի՞նչ ձեւով կարելի է աւելի լաւ մշակել հողը և ձեռնառու կերպով տնտեսավարել:

2. Աջակցելու գիւղացու տնտեսութիւնը բարւոքելու համար անհրաժեշտ բոլոր գործիքները, մեքենաները, սերմերը, պարարտանիւթերն և այլ առարկաները գնելու ըստ հնարաւորութեան առաջին ձեռից, լաւ տեսակից և աւելի էժան գնով:

3. Գիւղացու տնտեսութեան բերքերը ձեռնառու գնով ի միասին և մեծաքանակ վաճառելու և, վերջապէս:

4. Գիւղատնտեսական ընկերութեան միջոցով օգտւելու այնպիսի գործիքներից և մեքենաներից, որոնց ձեռք բերելը առանձին գիւղացու ոյժից վեր է, ինչպէս, օրինակ, թանկագին գատող և սերմանիչ մեքենաներ, հնձի մեքենաներ և այլն:

Ահա թէ ինչով են օգտակար գիւղատնտեսական մանր ընկերութիւնները ընդհանուր առմամբ:

Գիւղացիութիւնն արդէն գնահատել է զրանց

կարևոր նշանակութիւնը գիւղի համար. Առաջ կալածատէրերն էին հիմնում գիւղատնտեսական ընկերութիւններ, այն էլ քաղաքում: Իսկ գիւղացիական ընկերութիւնները հանդէս են եկել գիւղում մօտ ժամանակներս և նրանց թիւը հէնց միանգամից սկսեց արագօրէն աճել: Այսպէս, օրինակ, մինչև 1901 թուականը հիմնւած էր ընդամենը 200 ընկերութիւն, 1902 թվականին զրանց թիւը հասնում էր արդէն մինչև 400-ի, և 1905 թվականին, 700-ից աւել. իսկ ներկայումս նրանց թիւը 1500-ից էլ անցնում է: Առանձին նահանգներից գիւղատնտեսական ընկերութիւններով առանձնապէս հարուստ են՝ Պոլտաւայի, Սամարայի, Սարատովի, Պերմի, Վոլոգայի, Չերնիգովի, Կուրսկի, իսկ վերջերս Մոսկւայի և Պետերբուրգի նահանգները:

Գիւղատնտեսական ընկերութիւնների արագ աճումը մեր գիւղերում բոլորովին հասկանալի է: Գիւղացիութիւնը տնտեսական իր ծանր կացութիւնից զուրս գալու միջոցներ է փնտրում: Եւ եթէր գտնում է գիւղատնտեսական ընկերութիւնների մէջ, որոնք հէնց այն են ներկայացնում, ինչ որ նրան անհրաժեշտ է:

Իհարկէ, ամբողջ Ռուսաստանի համար շատ քիչ է 1500 գիւղատնտեսական ընկերութիւն, մանաւանդ Գերմանիայի հետ համեմատած, որտեղ նրանց թիւը մօտ 20000-ի է հասնում: Փոքրիկ Դանիան ամբողջովին ծածկւած է գիւղատնտեսական այլ և այլ միութիւնների խիտ ցանցով:

Ճրանախալում նրանց թիւը մօտ 3500 է: Արեւմուտքում սակաւագէտ է այնպիսի գիւղ կամ շրջան, որը իր գիւղատնտեսական ընկերութիւնը չունենայ: Բայց դրա պատճառներն էլ հատկանշալի են՝ մեր կեանքի հին կարգերը չեն նպաստել գիւղացու ինքնագործունէութեան զարգացման. այդ կարգերը թոյլ չեն տւել, որ իւրաքանչիւր ոք ինքը կռէ իւր բազմը:

Այդ պատճառով էլ վերջին ժամանակներս սկսեցին նկատելի կերպով զարգանալ գիւղատնտեսական ընկերութիւնները. պէտք է ենթադրել, որ նրանց այդ զարգացումը հետզհետէ աւելի ու աւելի արագօրէն առաջ կերթայ:

Բ.

Ի՞նչ են անում եւ ի՞նչ կարող են անել գիւղատնտեսական ընկերութիւնները:

ա. Գիւղատնտեսական գիտելիքների արածսւմը գիւղում:

Ո՛չ մի տեղ գուցէ ուսաց «յաւէտ ապրիր, յաւէտ ուսիր» առածը այն աստիճան գործադրելի չէ, ինչպէս գիւղատնտեսութեան մէջ: Տնտեսութիւնը պէտք է սովորել, այն էլ՝ մշտապէս. ամեն մի տարին իր հետ բերում է ունէ նոր բան, որ գիւղացու համար ձեռնտու է և գործադրելի:

Իսկ եթէ ինկատի առնենք մեր գիւղացու տնտեսութեան յետամնացութիւնը, դժւար չի լինիլ տեսնել, թէ ո՞րքան գիտելիքներ են պակա-

սում նրան՝ իր անտեսութիւնը բարւոքելու համար: Բաւական է, որ համեմատենք (եթէ մէկը առիթ է ունեցել տեսնելու) գիւղացիական արտի շերտը և նրա կողքին օրինակելի կալածքի ցանւած գաշտերը, որ համոզւենք, թէ «գիտութիւնը ոյժ է»: Յամաք, թեթե հասկեր մի կողմից և լիքը, ծանրութիւնից կորացած հասկեր միւս կողմից: Մի տարբերութիւն, որ սարսափ է ազդում, և միեւնոյն ժամանակ հասկանալի իւրաքանչիւրին, ով գիտի, թէ ինչպէս է մշակել թէ մէկ և թէ միւս հողամասը, ով է իմանում, թէ առաջին գէպքում անտեսութիւնը վարում է փոքրիկ հողաբաժնի տգէտ տէրը, իսկ երկրորդ գէպքում կրթւած կալւածատէրը կամ կառավարիչը: Սակայն խոշոր, օրինակելի կալւածքում գործադրւած շատ բարւոքումներ, (հողի լաւ մշակութիւն, սերմեր, պարարտացումն և այլն) մատչելի են նաև մանր սեփականատիրոջ ու նրան ևս հաւասարապէս ձեռնառու են և օգտակար: Անհրաժեշտ է միայն, որ գիւղացին տեղեակ լինի և հասկանայ զբանց օգուտը և գործադրել սովորի: Բայց խուլ, յետամնաց գիւղում նստած, առանձին աշխատելով և հնար չունենալով օգտակար գրքեր ու թերթեր կարգալու, նա որ յաճախ անդրադէտ է և տգէտ, որտեղից կարող է իմանալ այդ բոլորը:

Հէնց գիւղատնտեսական ընկերութիւններն են, որ իրանց նպատակ են դնում օգնելու գիւղացուն անտեսութիւնը բարւոքելու համար անհրաժեշտ գիտելիքներ ձեռք բերելու գործում: Այդ

կատարում են զանազան միջոցներով:

Նախ և առաջ մեծ նշանակութիւն ունի արդէն իսկ այն, որ գիւղատնտեսական ընկերութիւն հիմնելով, մինչև այդ առանձին ապրող գիւղացիք հաւաքւում են իրանց գիւղում միատեղ՝ իրանց անտեսական կարիքները միասին քննելու: Գրեթէ բոլոր ընկերութիւնները տարին մի քանի անգամ անդամների ընդհանուր ժողով են գումարում երբեմն աւելի յաճախ կամ սակաւ, նայած կարիքին:

Այդտեղ, իրանց շրջանում, գիւղացիք կարող են խորհուրդ անել, թէ ի՞նչ ձևով աւելի լաւ է վարել անտեսութիւնը: Բոլորը միատեսակ չեն մշակում հողը՝ որը խորն է հերկում գետինը գետ նորերս գնած գութանով, որը հին ձևով փորում է հողը պապենական արօրով. մէկը գնել է գիւղացիներին գետ անձանօթ մեքենայ, օրինակ, շարքով ցանելու, մի ուրիշը ձեռք է բերել և ցանել է վարսակի լաւատեսակ սերմեր և այլն: Նայած հողի մշակութեան ձևին, սերմի տեսակին, բերքը զանազան է լինում, որը շատ է ստանում, որը՝ քիչ: Այդ բոլորի մասին կարելի է խորհրդածել, միտք անել, թէ որը լաւ է: Եթէ մէկը վարսակի լաւատեսակ սերմեր ցանելով կամ ցանքսը հանքային նիւթերով պարարտացնելուց յետոյ իւրաքանչիւր գետեատինին իր հարեաններից 15—20 պուդ աւել է ստացել, միւսներն էլ ընկերութեան ժողովում նրանից այդ լսելով, ձեռք կը բերեն լաւ սերմ կամ կսկսեն հողի պարար-

տացումն գործ դնել և այդպիսով նոյնպիսի օգուտ կըստանան: Նոյնը կարելի է ասել նաև մեքենաների, նոր գութանների և առհասարակ բոլոր գիւղատնտեսական գործերի մասին:

Իւրաքանչիւր հողագործ միշտ նիւթ կըգտնի (յաջողութիւն կամ անյաջողութիւն) իր նմաններին հաղորդելու և նրանց հետ խորհրդակցելու: Ամեն ոք շատ բան կըսովորի միւսից, եթէ ցանկանայ: Այդ պատճառով էլ գիւղատնտեսական ընկերութիւնների ընդհանուր ժողովներին տնտեսական բոլոր գործերը մեծ ուշադրութեամբ եւ հետաքրքրութեամբ են քննւում:

Հէնց այդ ժողովներում էլ գիւղական հողագործները մինչև այդ իրանց անծանօթ շատ նորութիւններ են լսում: Պոլտաւայի նահանգի գիւղատնտեսական ընկերութիւնների համարեա ոչ մի նիստը չի անցնում առանց գեմատօյի ագրոնոմի (հողագէտի) կամ երկրագործութեան գեպարտամենտի ունէ մասնագէտի (կենդանաբուծութեան, մեղաբուծութեան, պարտիզպանութեան ևայլն) կամ գեմատօյի պարտիզպանի ու այլ տեղեակ անձերի մասնակցութեան, որոնք ուսումնասիրել են գիւղատնտեսական գիտութիւնը և ծանօթ են իրենց մասնագիտութեան վերաբերեալ բոլոր նորութիւններին. ընկերութիւններից մի քանիսի քարտուղարները գիւղատնտեսական կրթութիւն ստացած անձեր են:

Այդ բոլոր անձինք մեծ օգուտ են բերում գիւղատնտեսական ընկերութիւններին և սիրով

յաճախելով ժողովները, հաղորդում են գիւղացիներին նրանց այնքան անհրաժեշտ տեղեկութիւնները. իսկ գիւղացիք գիմում են նրանց տրնտեսութեան մէջ իրանց հետաքրքրող այս կամ այն հարցի մասին խորհուրդ և ցուցմունք խնդրելով:

Ագրոնոմներն և այլ մասնագէտները ժողովներում յաճախ գիւղատնտեսութիւնից գեկուցումներ և դասախօսութիւններ են կարդում, զրոյցներ են սարքում հողի մշակութեան, արօտացանութեան, տաւարի բարւոքման, նոր մեքենաների և այլ գործիքների մասին: Հէնց այդտեղ էլ, նիստերում, յաճախ անդամներին բաժանում են կարգացածի առթիւ գրքոյկներ և թերթիկներ, գիւղատնտեսութեան վերաբերեալ գրաւոր հրահանգներ:

Ընկերութեան անդամներին հետաքրքրող հարցերի մասին մի հասկացողութիւն տալու համար թւենք դրանցից մի քանիսում կարգացած գեկուցումները: Այսպէս օրինակ Կարլովի գիւղատնտեսական ընկերութեան մէջ 1904 և 1905 թւականին քննւել են հետևեալ գեկուցումները՝ «Կերաբոյսեր ցանելու մասին», «հողի մշակութիւնը գարնանացանի համար և ցանումը», «պարարտացրած և չպարարտացրած ցելուտատեղի (հարոսի) մասին», «ցանքսացանութեան մասին», «սպառողական ընկերութիւնների մասին», «մեղաբուծութեան մասին», «փոխատու ընկերութիւն հիմնելու մասին», «հողի վերաբաժանման մասին», «պարտէզները խնամելու մասին», «ագ-

բար հարցի մասին», «գիւղատնտեսութեան անկումն և նրան բարձրացնելու միջոցները», «համայնական, տնական և ագարակային հողատիրութիւն և այլն:

Սակայն որքան էլ օգտակար լինեն ընդհանուր ժողովները մասնագէտ գիւղատնտեսների մասնակցութեամբ, այնուամենայնիւ մի քանի ընկերութիւններ դա բաւական չեն համարում գիւղում գիւղատնտեսական գիտելիքներ տարածելու համար և հրաւիրում են մասնագէտ ագրոնոմներին մշտապէս ծառայելու ընկերութեան մէջ, իբրեւ գիտնական քարտուղարներ, որպէս զի ընկերութեան անդամները ուզած ժամանակ կարողանան օգտուել տեղեակ անձի խորհուրդներից և ցուցմունքներից:

Յաճախ հէնց այս բոլորէն մի խորհուրդ, ցուցմունք է պէտք հողագործին, նա ժամանակ չունի սպասելու ընդհանուր ժողովին, որտեղ տեղեակ անձնաւորութիւնը ներկայ կրկնի, որից և կարող է հարցնել. իսկ եթէ ընկերութիւնը ունի մշտական ագրոնոմ քարտուղար, ամեն ժամանակ կարելի է նրա ցուցմունքներին դիմել և նրանից ստանալ ցանկացած տեղեկութիւնը: Այդպիսի քարտուղարներ ունեն Պոլտաւայի և Սամարայի նահանգի մի քանի ընկերութիւնները:

Ուսումնական քարտուղարը մեծ նշանակութիւն ունի ընկերութեան համար: Մէկին նոր մեքենայ է պէտք, լաւ տեսակի վարսակ է պէտք, պէտք է արօտ ցանէ, միշտ կարող է նա խոր-

հուրդ հարցնել այդպիսի քարտուղարներից և տեղեկանալ, թէ ինչպէս պէտք է այդ անել: Նոր է գործը. անտեղեակը հեշտութեամբ կարող է սխալմունքի մէջ ընկնել և օգուտի փոխարէն փաս ստանալ: Ընկերութեան իւրաքանչիւր անդամը կարող է հմուտ անձի հետ խորհրդակցել իր տնտեսութեան մասին. այդպիսի անձից էլ լսում է նա այն նորութիւնների մասին, որոնք ձեռնաուկերպով կարելի է տնտեսութեան մէջ գործադրել, հէնց զրանից էլ խորհուրդ կը հարցնի ընկերութեան պահեստանոցից սերմ, պարարտանիւթ և այլն գնելիս:

Առանց սխալւելու կարելի է ասել, որ ընկերութեան մէջ ուսումնական մարդը գիւղատնտեսական օգտակար, ձեռից ձեռ անցող գրքոյկ է, որը անգրագէտ գիւղացին էլ կարող է բանալ և և նրա ցուցմունքներից օգտուի:

Ուստի ընկերութիւնները երբեք չպիտի ժլատութիւն անեն այդպիսի անձն հրաւիրելու գործում, մանաւանդ, երբ այդ բանին նպաստում է նաեւ զեմստւոն, ինչպէս, օրինակ, Պոլտաւայի նահանգում:

Բացի ժողովները, դասախօսութիւնները ու զրոյցները, զրեթէ բոլոր ընկերութիւնները ունեն նաեւ գիւղատնտեսական գրքերի գրադարան, որից կարող են օգտուիլ ընկերութեան անդամները, ընկերութիւններից մի քանիսը ընթերցարաններ էլ ունեն և գիւղատնտեսական թերթեր ու լրագրներ են բերել տալիս: Կան ընկերութիւններ,

ինչպէս օրինակ Ալեքսէի ընկերութիւնը, որոնք գիւղատնտեսական գիտելիքներ տարածելու նպատակով գիւղերում այդ առարկայի վերաբերեալ գրքեր են տարածում:

Լոկ զրոյցներն ու ընթերցումները դեռ շատ քիչ են գիւղական հողագործին համոզելու, թէ այս կամ այն նորմութիւնը օգտակար է. նա չի հաւատում լաւ պատմածքների, եթէ նոյն իսկ իր ընկեր—գիւղացին է պատմողը. պէտք է որ գնելուց առաջ յանձնարարեալ գործիքով նախապէս փորձ կատարւի և տեսնւի արդիւնքը: Այդ պատճառով էլ ընկերութիւններից մի քանիսը զանազան երկրագործական գործիքների փորձեր և մրցակցութիւններ են սարքում:

Բոլոր գութանները, կասելամեքենաներն և այլ գործիքները հաւասարապէս լաւ չեն. վերջները, օրինակ, այն վայրերը, որտեղ գործում է ընկերութիւնը. մի քանիսը աւելի յարմար են այդտեղի տնտեսութեան համար, միւսները պակաս կամ բոլորովին անյարմար: Փորձերին դժւար չէ այդ տեսնել և ընտրել լաւերն ու աւելի յարմարները

Աւելի մեծ նշանակութիւն ունեն գիւղատնտեսական ցուցահանդէսները, որոնք կազմակերպում են ներկայումս բազմաթիւ ընկերութիւնների ձեռքով զեմստւոների և երկրագործութեան զեպարտամենտի աջակցութեամբ, որոնք թէ փողով են նպաստում և թէ գիւղատնտեսական լաւագոյն առարկաների մրցանակաբաշ-

խութեան համար

Ցուցահանդէսին գիւղացին միանում է այն բոլորի հետ, ինչ որ լաւագոյն ընկերների տնտեսութեան մէջ: Այստեղ միմեանցից սովորելու և ուրիշի տնտեսութեան լաւ կողմերը փոխառելու շատ բան կայ:

Ցուցադրեալ առարկաներից լաւագոյնները վարձագրւում են փողով և մեղաւնեւում, ցրը տէրերի մէջ մրցակցութիւն է առաջ բերում և հետաքրքրութիւն դարձնում գէպի տնտեսավարութեան աւելի լաւ միջոցները, լաւատեսակ տաւարաբուծութիւնն և աւելի լաւ գործիքների (գարբնական, փականագործական և ատաղձագործական և այլն) արտադրութիւնը:

Ցուցահանդէսներին յաճախ քննում են գործիքներն ու մեքենաները, գիւղատնտեսութեան մասին դասախօսութիւններ են կարդացւում, ցուցական աշխատանքներ են կատարւում մեղաբուծութիւնից, կաթնատնտեսութիւնից և այլն:

Այդպիսի ցուցահանդէսների շատ օրինակներ կարելի է մատնանշել:

Այսպէս, շատ յաջող ցուցահանդէս է սարքել Իսակլինի գիւղատնտեսական ընկերութիւնը, որտեղ 235 հոգի (ղրանցից 174 գիւղացի) ցուցադրել են գիւղատնտեսական 2145 զանազան առարկաներ (տաւար, մեքենաներ, հացահատիկ և այլն): Ցուցահանդէսը այցելել է մօտ 8000 հոգի: Ազգաբնակչութիւնը շատ օգտակար է գտել

18611
1003

ցուցահանդէսը և ընկերութիւնը ցուցահանդէսներէ համար մշտական շէնքեր է կառուցել ապագայում ևս կրկնելու նպատակով:

Կապուտիւնի գիւղատնտեսական ընկերութիւնը 1907 թ. հոկտեմբերի 1-ին անասնաբուծութեան ցուցահանդէս սարքեց, որին ներկայացւած էր 65 ձի, 35 գլուխ եղջիւրաւոր անասուն, 54 ոչխար, 23 խոզ և 60 բնից աւել տնային բարելաւած թռչուն: Յուցահանդէսը կենդանիների յատկութեան տեսակակէտից յաջող դուրս եկաւ, շատերը պարգևներ ստացան. շատ մեղախներ, գովութեան թղթեր են բաշխւել և 235 ռ. նւէր փողով:

Եւ այդպէս գրեթէ ամենուրեք:

Գիւղատնտեսական ընկերութիւնների գլխաւոր նպատակն է հողամշակութեան ձևերը և տնտեսավարութեան միջոցները բարւոքել, այս կամ այն ճանապարհով ձգտել, որ «երկու հասկ աճի այնտեղ, որտեղ առաջ մէկն էր աճում»:

Սակայն նախ քան գիւղացուն հողամշակութեան նոր ձևեր, հացահատիկի նոր նոր տեսակներ, կերի խոտեր առաջարկելը, պէտք է փորձել և տեսնել, թէ դրանք ո՞րքան պէտքական են այդ տեղի համար: Բայց յաճախ այն բարելաւութիւնն էլ, որի օգտաւէտութիւնը արդէն ակնյայտնի է, արմատ չի բռնում գիւղացու տնտեսութեան մէջ և միայն այն պատճառով, որ ոչ ոք չի վստահանում առաջինը գործադրել: Մէկն ու մէկը սեփական օրինակով պէտք է ցոյց տայ

նրա ամբողջ ձեռնաւորութիւնն ու օգտաւէտութիւնը, այն ժամանակ այդ գործին հետեւողներ շատ կլինեն:

Ընկերութիւնը այդ բանում էլ կարող է օգնութեան գալ գիւղացու տնտեսութեան:

Ներկայումս արդէն ընկերութիւններից շատերը փորձնական և ցուցական արտեր են սարքում: Այդ նպատակով ընկերութիւններից մի քանիսը հող են գնում, միւսները երկարատե կապալով են վերցնում. դրան քիչ հող է պէտք, ընդամենը 3—5 դեսեսաւին

Փորձնական դաշտի վրայ փորձում են հողամշակութեան այն բոլոր նոր միջոցները, որոնք այս կամ այն պատճառով հետաքրքրական են տեղական գիւղացու համար:

Հէնց այդ դաշտերումն էլ ցոյց են տրւում տնտեսավարութեան այնպիսի ձևեր, որոնց ներմուծումը ակնյայտօրէն օգուտ կը բերի հողատէրերին, սակայն ոչոք չի վստահանում առաջինը փորձել:

Տաւարի կերի կարիքը Ռուսաստանի այլ տեղերի գիւղացիներին ևս ստիպում է հին տրնտեսավարութիւնից հրաժարւելու և նորը մտցնելու: Մնում է միայն իւրաքանչիւր վայրի համար ամենալաւ ցանքսափոխութիւն մտցնել. հէնց այդ աշխատանքն է, որ իրանց վրայ են վերցնում գիւղատնտեսական ընկերութիւնները:

Իրանց ցուցական դաշտերում նրանք սովորաբար մտցնում են այն ցանքսափոխութիւնը

(4—6—8 ամեայ), որը ամենայարմարն է համարուում եռամեան փոխարինելու:

Բացի փորձնական և ցուցական արտերը, ընկերութիւններէից մի քանիսը, օրինակելի տընտեսութիւններ կամ ֆերմաներ են սարքում:

Գիւղացիք տեսնելով իրանց ընկերութեան այդ ձեռնարկութիւնները, հետզհետէ համոզուում են, թէ հնարաւոր են այն նորմութիւնները, որոնք մինչև այդ իրանց կողմից դատապարտուում էին. նրանք սկսում են իրանց տնտեսութեան մէջ ևս գործադրել այդ նորմութիւնները:

Սրանք են ահա գիւղատնտեսական ընկերութիւնների գլխաւորագոյն խնդիրներն ու ձեռնարկութիւնները գիւղացիների շրջանում գիւղատնտեսական գիտելիքներ տարածելու գործում:

Սակայն կան այնպիսի ընկերութիւններ էլ, որոնք դրանով չեն սահմանափակուում, այլ աւելի խոշոր նպատակների են ձգտում:

Այդպէս, օրինակ Ալեքսեւի, Ժաբլովի և այլ գիւղատնտեսական ընկերութիւնները ջուլհականոցներ են հիմնել գիւղացի աղջիկներին ուստայնագործութեան աւելի շահաւէտ միջոցները սովորեցնելու: Կան ընկերութիւններ, որոնք դարբնոցներ, այլ և այլ արհեստանոցներ են հիմնել գիւղական տղաներին արհեստներ սովորեցնելու համար:

Բ. Գիւղասնեսական ընկերութիւնների այլ ձեռնարկութիւններ գիւղացիական սնեստութիւնը բարւոյեղու նպասկով:

Գիւղատնտեսական ընկերութիւնները, բացի գիւղացիութեան մէջ ամեն միջոցներով գիւղատնտեսական գիտելիքներ տարածելը, գործ են դնում ամեն միջոց իրանց անդամների տնտեսութիւնը բարւոյեղու համար:

Մենք արդէն յիշատակել ենք, որ գիւղացիութիւնը վերջին տարիներս աւելի ու աւելի է հետաքրքրւում կերի համար խոտեր, արօտներ և արմտիք ցանելու հարցով:

Սակայն գիւղացիներից քչերն են իմանում, թէ որտեղից պէտք է գնել աւուոյտի կամ ճակնդեղի սերմ:

Շատ անգամ պատահում է, որ արօտ ցանել ցանկացողը յետ է կենում իր դիտաւորութիւնից, շնորհիւ նրա սերմերի թանկութեան, հողագործը չի վստահանում մեծագումար ծախսեր անել արօտացանութեան վերայ, չիմանալով, թէ դրանից ինչ դուրս կըգայ:

Գիւղատնտեսական ընկերութիւնները այդպիսի գէպքերումն էլ օգնութեան են գալիս:

Երկրագործութեան դեպարտամենտի կամ գեմստօլի տւած նպաստով նրանք մեծ քանակութեամբ գնում են այդ տեղի համար ամենաշահաւէտ արօտների կամ արմտիքի սերմեր և կամ ձրի են բաժանում, կամ կէս գնով վաճառում

կերի բոյս ցանելու փորձել ցանկացողներին: Սերմերի հետ տրուում են նաև այդ բոյսերը ցանելու վերաբերեալ հրահանգներ:

Այդ բոլորը կատարուում է կերի բոյսեր տա-
րածելու նպատակով, որովհետև իւրաքանչիւր ոք,
որ տեանի իր ցանած կերաբոյսի շահաւէտու-
թիւնը, երկիւղ չի կրի երկրորդ անգամ փողով
էլ սերմ գնելու: Այդ սերմերը վաճառուում են
սովորաբար նաև գիւղատնտեսական ընկերու-
թիւնների պահեստանոցներում, որոնք ընկերու-
թեան անդամներին այդ գործում ևս թեթևութիւն
տալու համար վճարը մասմաս ստանալու պայ-
մանով են վաճառում:

Գիւղատնտեսական ընկերութիւնները ձրի-
աբար հանքային պարարտանիւթեր բաժանելով,
ազգաբնակչութիւնը վարժեցնում են այդ տեսակ
պարարտանիւթերի գործադրութեան:

Դժուար է գիւղացուն համոզելը, որ ցանք-
սից առաջ հողի վրայ ինչ որ փոշի ցանելով, նա
իւրաքանչիւր դեսեատինին 15—20 և աւելի փուղ
շատ կստանայ, քան առանց այդ փոշին ցանելու:
Միայն ձրիաբար ստանալով, այն էլ երբեմն յոր-
դորանքներից յետոյ, գիւղացին վստահանում է
իր տնտեսութեան մէջ գործադրելու. սակայն
դրա շահաւէտութիւնը տեսնելով, միւս անգա-
մին նրա համար փող ևս կըծախսէ:

Գիւղացու տնտեսութեան մէջ մեծ նշանա-
կութիւն ունի լաւ տաւարը, լինի դա աշխատա-

ւոր ձին թէ ոչխարը, լաւ տաւարը միշտ աւելի
լաւ է վարձատրում (աշխատանքով, մսով, կաթով,
ճարպով, բրդով ևայլն) իր ստացած կերը, քան
վատը: Ուստի և բոլոր գիւղատնտեսական ընկե-
րութիւնները այս կամ այն ընտիր կենդանինե-
րն են պահում, որոնցից սերած գիւղացու տա-
ւարը բարելաւում է:

Գիւղացիների թռչնաբուծութիւնը բարեու-
քելու գործում լուրջ արդիւնքների հասաւ Րե-
շեախովի գիւղատնտեսական ընկերութիւնը: Յի-
շեալ պարապմունքը ներկայումս հաազին նշանա-
կութիւն է ստանում գիւղացու տնտեսութեան
մէջ: Վերջին տարին Ռուսաստանից արտասահ-
ման է արտահանւած մօտ 70 միլիօն ըուբու-
ձու միայն:

Հասկանալի է, թէ որքան ձուառատ է հաւի
տեսակը, այնքան շահաւէտ է նա. նոյն նշանա-
կութիւնը ունի լաւացեղութիւնը ուսելու թրու-
շունի վաճառման մէջ. ընտիր թռչունը յաճախ
հասարակից երկու անգամ ծանր է, միսը աւելի
համեղ, ուստի և աւելի թանկ է գնահատուում:

Րեշեախովի ընկերութեան գործած վայրում:
հասարակ թռչուն համարեա չի գտնուի. այդ
ընկերութիւնը այնքան կանոնաւոր հիմքերի վրայ
է դրել թռչնաբուծութեան բարեօրոճը, որ Մոս-
կայում կայացած մի ցուցահանդէսում Րեշեախ-
ովի գիւղացիք թռչունի համար մեծ պարգե-
ներ ստացան. հաւերի մի քանի բոյներ 60-ական
ըուբլի են գնահատուել, հաւի մի բոյնի 10—15

բութիւնով վաճառելը սովորական երեւոյթ է:

Մենք այլ ևս չենք թւի գիւղատնտեսական ընկերութիւնների ձեռնարկած միւս բոլոր միջոցները գիւղացու տնտեսութիւնը բարւոքելու նպատակով: Այդ միջոցները շատ բազմատեսակ են և յաճախ տեղական պայմաններից են կախւած. որտեղ ինչը աւելի կարեւոր է, դրան էլ ամենից առաջ պիտի ձեռնարկէ ընկերութիւնը:

գ. Գիւղացւոց տնտեսական պահեստարաններ, մեքենաների վարձով տալը, հասկազօն վայելը, մասշնի փոխաւճարեան կազմակերպումն և այլ ձեռնարկութիւններ:

Որքան էլ օգտակար լինեն գիւղատնտեսական ընկերութիւնների վերև նկարագրած ձեռնարկութիւնները, այնուամենայնիւ դրանք անբաւարար են գիւղացու տնտեսութիւնը բարւոքելու համար: Դեռ քիչ է իմանալը, թէ գութանով հերկելը աւելի ձեռնտու է, քան արօրով, որ լաւ սերմնացու ցանելը և հանքային պարարտանիւթեր գործածելը հացի բերրութիւնը բարձրացնում են, որ լաւ տաւարը վատից աւելի է ձեռնտու և այլն:

Դրանք չեն օգնի գիւղացուն, եթէ նա չի իմանում, թէ որտեղից կարելի է գնել էժան գութան, հանքային պարարտանիւթ կամ ցանքսի համար լաւորակ սերմնացու, որ չխաբւի, այսինքն ձեռնտու գնով լաւատեսակ ապրանք ձեռք բերի. եթէ ոչ՝ յաճախ երեք անգամ աւելի գնով մասնաւոր վաճառականից գնում է անբե-

ղուն սերմնացու կամ պարարտանիւթի փոխարէն ինչ որ անպէտք խառնուրդ և սպասած արդիւնքի փոխարէն վնաս կրելով, երկար ժամանակ հակա-կրանք է զգում գէպի ամեն մի «նորմուծութիւն»:

Եթէ գաւառական մի քաղաքում գեմատու-յական պահեստարան լինի էլ, որտեղից այդ բո-լորը կարելի է ձեռք բերել, յաճախ դրա համար կարիք է լինում 50 և աւելի վերստ գնալու:

Այն ինչ, որպէսզի գութանները, շարքով ցանելու մեքենաները, պարարտանիւթերը և այլն արագօրէն պատւաստեն գիւղացու տնտեսութեան մէջ, պէտք է, որ դրանք միշտ ձեռի տակ լինեն և գիւղացու աչքը ծակեն, որպէսզի նա, արօտի կամ վարսակի մասին լսելով, միշտ կարողանայ մօտ տեղից և ձեռնտու պայմաններով գնել դրանց սերմերը իր տնտեսութեան համար: Նոյնպէս կարեւոր է, որ այդ բոլորը գնելով, նա համոզւած լինի, որ լաւորակ ապրանք ձեռք կը բերի, այսինքն բեղուն սերմացու, լաւ գութան և այլն:

Միայն այն ժամանակ բարւոքումները հեշտութեամբ կը տարածւեն:

Ուստի գիւղատնտեսական ընկերութիւնների գործունէութեան գլխաւոր նպատակներից մէկն է՝ հիմնել պահեստատներ երկրագործական մեքենաների և գործիքների, լաւատեսակ սերմնացւի, կերի և բանջարանոցի բոյսերի, հանքային պարարտանիւթի, մեղաբուծութեան պիտոյքների, պտղատու ծառատունկերի և տնտեսական այլ

պարագաների:

Գիւղատնտեսական ընկերութիւնները հէնց այդպիսի պահեստարան հիմնելով են սկսում սովորաբար իրանց գործունէութիւնը. այն ժամանակ ընկերութեան տւած օգուտը շատ շուտով ակնաշայտնի է դառնում գիւղացիների համար և նա իսկոյն կեթ շրջանում վստահութիւն է գրաւում, իբրեւ օգտակար գործ:

Գիւղատնտեսական ընկերութիւնների պահեստարանները իրանց անդամներին կրկնակի օգուտ են բերում:

Մի կողմից, նրանց շնորհիւ գիւղում արագօրէն տարածում են լաւատեսակ գործիքներ, սերմնատուներ և այլն. լսելով նոր գութանի կամ ցանիչ մեքենայի օգուտի մասին, իւրաքանչիւր հողատէր կարող է պահեստարան գնալ, լաւ գննել, գինը իմանալ, հէնց այնտեղ տեղեկանալ ընկերութեան քարտուղարից, կամ պահեստարանի կառավարչից թէ ինչպէս պէտք է գործածել նոր գործիքը և որքան օգտակար կարող է լինել դա իր տնտեսութեան համար, հէնց այդտեղ էլ կարող է նա փորձել. դրանից յետոյ նա գժւարութիւն չի կրի որոշելու, թէ մեքենան գնի թէ չգնի:

Իսկ մի ուրիշը պատահաբար մտնում է պահեստարան, որտեղ նրա աչքովն է ընկնում մինչև այդ իր չտեսած մի մեքենայ կամ արօտի սերմնացու, քարտուղարից կամ միւս այցելուներից հարց ու փորձ անելով, նա տեղեկանում է դրանց օգտակարութեան մասին և ա-

ռանց երկար բարակ տատանելու գնում է:

Միւս կողմից պահեստարանների օգուտն այն է, որ այդտեղ գիւղացին աւելի լաւ ապրանք է գնում և աւելի էժան գնով քան մասնաւոր վաճառականներից:

Պահեստարանը միմիայն փորձած ապրանք է ծախում՝ ցանքսի սերմնացուն անպայման բեղուն է լինում, գութանները, ցանելու և այլ մեքենաները այդ տեղի համար ամենայարմարները:

Բացի այդ, ընկերութիւնը միշտ կարող է մասնաւոր վաճառականներից աւելի էժան ծախել, որովհետև մեծ զիջումով ($20\% - 30\%$) ձեռք բերելով ապրանքը, նա շահի հետամուտ չի լինում, ուստի և իր գնից շատ քիչ աւելի է ծախում, որպէսզի պահեստարանի պահպանութեան ծախսը դուրս գալով, մի փոքր օգուտ միայն ստանայ ապագայի համար:

Մեծ տարբերութիւն կայ, թէ ամեն մէկը իր տնտեսութեան համար 1—2 առարկայ առանձին է գնում, թէ գումարով, մեծաքանակ, ինչպէս գիւղատնտեսական ընկերութիւններն են անում, 100—200 հատ: Այդ պատճառով էլ գիւղատնտեսական ընկերութիւնները վաճառատներում կամ ձուլարաններում (զաւոգներում) ապրանք գնելիս 10-ից մինչև 30% զիջում են վայելում և այդպիսով հնարաւորութիւն են ունենում ապրանքը իրանց անդամներին էժան ծախելու:

Յաճախ հասարակական պահեստատուներ հիմնելուց յետոյ վաճառականների մօտ առաջ 19—20 րուբ. արժող գութանը գիւղատնտեսական ընկերութիւնը 14—15 րուբ. է ծախում, երկաթի պուդը 1 ր. 80 կ. փոխարէն 1 ր. 50 կ. և այլն:

Բացի այդ, պահեստատուներ մասնաւոր վաճառականներին ևս ստիպում է աւելի էժան ծախելու, այլապէս ոչոք նրանցից ապրանք չէր գնի:

Այդպէս Կարլովի գիւղատնտեսական ընկերութիւնը, փայտեղէնի պահեստարան հիմնելով, մասնաւոր փայտավաճառներին ստիպեց փայտի գինը 10—15% իջեցնել, իսկ դրա շնորհիւ մի ամբողջ շրջանի ազգաբնակչութիւնը մէկ երկու հազար րուբ. շահեց:

Գիւղատնտեսական ընկերութիւնները յաճախ գինը մաս-մաս ստանալու պայմանով են ծախում երկրագործական պիտոյքները իրենց անդամներին: Հողագործը միշտ հօ ազատ գումար չի ունենում իր ձեռքին. ամենից յաճախ չի ունենում յատկապէս հէնց այն ժամանակ, երբ պէտք է ցանքսի, հունձի և կալի ժամանակ. ուստի գիւղատնտեսական ընկերութիւնները ապրանքը բարեյոյս (վարկունակ՝ նիւթապէս վստահելի) անդամներին ծախում են սովորաբար տարեկան 6—8 րուբլով, երբեմն էլ առանց տոկոսի մաս—մաս ստանալու պայմանով:

Սակայն բոլոր ընկերութիւնները չեն կարող այդպէս վարւել, այլ նրանք, որոնք կամ մեծ

դրամազուլ իս ունեն շրջանառութեան մէջ և կամ իրանց ապրանքը վաճառատներից պարտ են վերցնում: Ընկերութիւններից շատերը նիւթական սուղ դրութեան մէջ են գտնուում, ուստի և շատ չեն կարող պարտքով ծախել:

Այդ պատճառով էլ նրանք սովորաբար հոգս են քաշում գիւղում վարկատու ընկերութիւններ հիմնելու, այսինքն այնպիսի ընկերութիւններ, որտեղ դրանց իւրաքանչիւր անդամը գութան, սերմնացու գնելու կամ տնտեսութեան այլ կարիքի համար կարող է ժամանակաւորապէս իրան անհրաժեշտ գումարը փոխառնել փոքր տոկոսով:

Բայց ամեն մի գիւղացի հնար չի ունենայ իր փոքր տնտեսութեան համար գործիք գնելու, այնպիսի գործիք, ինչպէս ցանող, հնձող կամ կալսող մեքենան է: 3—4 դեսետափնանոց տնտեսութեան համար այդպիսի շարքով ցանող կամ գտելու մեքենայ գնելը ձեռնտու չէ. այն ինչ գտած սերմացուն շարքով ցանելը փոքր տնտեսութեան համար ևս նոյնքան շահաւէտ է, որքան և մեծի. դրանց մէջ զանազանութիւն չկայ. պէտք է միայն այնպէս անել, որ օգտակար, բայց թանկ մեքենաները փոքր, 3—4 դեսետափնանոց տնտեսութեան համար ևս մատչելի լինեն:

Հէնց այդ էլ անում են գիւղատնտեսական ընկերութիւնները: Այդ բոլոր մեքենաները նրանք հասարակական հաշւով են գնում, իսկ յետոյ որոշ վճարով (օրավճարով կամ աշխատանքի չա-

փով) տալիս են կարիքաւոր անդամներին:

Կարելի է առանց սխալելու ասել, որ Ռուսաստանի շատ վայրերում շարքով ցանող մեքենաների գործածութիւնը կամ սերմացուի ջնկումը թանկագին գտիչներով մինչև այժմ անմատչելի կը մնային գիւղացու տնտեսութեան, եթէ չգործէին գիւղատնտեսական ընկերութիւնները:

Լաւ մաքրած և գտած սերմացու ցանելը արդէն մեծ գործ է տնտեսութեան համար, որովհետեւ դրանից բերքը $20-30\%$ աւել է լինում, քան գիւղացու սովորական չմաքրած սերմացուն ցանելիս: Ուստի գիւղատնտեսական ընկերութիւններից շատերը հասկացել են լաւ սերմացուի ահագին նշանակութիւնը և թանկագին գտիչներ են պահում ընկերութեան բոլոր ցանկացող անդամների սերմացուն մաքրելու համար:

Կապուստինի ընկերութիւնը 1906 թ. երեք որոմնաշուկիչով գիւղացիների համար մաքրել և գտել է 20 հազար պուդ սերմացու: Սերմացու գտելու համար ընկերութիւնները զանազան վարձ են ստանում՝ կէսից մինչև մէկ և կէս կոպէկ մաքրած սերմացուի պղից:

Ընկերութիւններից ոմանք մեքենաները մի որոշ տեղ են պահում, ոմանք էլ, ինչպէս օրինակ Լոխւիցկի և Պոլտաւայի գաւառների գիւղատնտեսական ընկերութիւնները, մեքենաները մարդկանց հետ ուղարկում են գիւղից գիւղ և ցանկացողների հացահատիկը մաքրում որոշ վճարով:

Համարեա նոյն հիմունքներով են տալիս գիւղատնտեսական ընկերութիւնները նաև միւս մեքենաները: Ընկերութիւններից մի քանիսը իրանց անդամներին վարձով տալու նպատակով ձեռք են բերում կախող և հնձող մեքենաներ:

Ըստ յաճախ սերմնագտիչ մեքենաներից յետոյ շարքով ցանող մեքենաներ են գնում: Պոլտաւայի նահանգի գրեթէ բոլոր գիւղատնտեսական ընկերութիւնները շարքով ցանող մեքենաներ ունեն որոշ վարձով ցանկացողին տալու համար՝ օրավճարով $1-1\frac{1}{2}$ ռ. օրական կամ դեսետինի հաշւով ցանած ամեն մի դեսետինին 30—50 կոպ.:

Շարացանքսը աւելի քիչ սերմնացու պահանջելով ($15-20\%$), միևնոյն ժամանակ աւելի է բարձրացնում բերքը, համեմատած ցրած և մանաւանդ ձեռով ցանածի հետ: Շարքով ցանող մեքենաները վարձով տալով, գիւղատնտեսական ընկերութիւնները իրանց անդամներին հնարաւորութիւն են տալիս օգտւելու շարացանքսի բոլոր առաւելութիւններով առանց ծախսի, բացի աշխատանքի փոքրիկ վարձը:

Մի քանի ընկերութիւններ աւելի հեռուն են գնում, կազմակերպելով ընդհանուր գործածութեան համար սեփական փոքր ջրաղացներ, փոքրիկ ձիթահանքեր և այլն:

Դեռ նորերս բացւած Տիչինի գիւղատնտեսական ընկերութիւնը վճռեց հասարակական կաթնատուն և խնոցահարութիւն կազմակերպել. նիւ-

թական միջոցների պակասելը արգելք չեղաւ. ընկերութեան գործին բոլոր համակրողները 5--10 ռուբ. բաժնէգրութեամբ, սկզբում մօտ 200 ռուբլի հաւաքելով, գնեցին խնոցահարութեան անհրաժեշտ պիտոյքները և գործը սկսեցին: Ազգաբնակիւթիւնը դրա օգուտը տեսնելով, ընդհանուր գործը բաժնէգրութեամբ ապահովեց, միջոցները աւելանալով, խնոցահար վարձեցին: Ներկայումս արդէն գործը այնքան լաւ է ընթանում, որ տեղական առնողներն ու ծախողները ոտքի ելան և բոլոր միջոցների դիմեցին գիւղատնտեսական ընկերութեան օգտակար ձեռնարկութիւնը խանգարելու համար. սակայն այդ չյաջողւեց նրանց:

Վերջապէս չի կարելի գիւղատնտեսական ընկերութիւնների մի այլ կարևոր ձեռնարկութիւնը՝ հողը միագումար կապալով վերցնելը չմատնանշել:

1903 թ. Խարկովի գիւղատնտեսական ընկերութիւնը հարևան կալածատէրից 248 դեսետին հող վերցրեց կապալով մի դեսետինը 10¹/₂ ռուբլով և 6 տարի ժամանակով. Հասկանալի է, որ միագումար 248 դեսետին հող վերցնելը միշտ աւելի է ժամանակահատուկ և ձեռնառու է, քան ամեն մէկի առանձին մի մի դեսետին վերցնելը:

Փոխատու ընկերութեան միջոցով գիւղատնտեսական ընկերութիւնը դեսետիններով բաժանում էր ամբողջ հողը իր անդամներին կա-

պալով, սահմանելով կանոնաւոր ցանքսափոխութիւն արօտացանութեամբ: Այդպիսով ընկերութիւնը երկու նպատակի հասաւ, մի կողմից նա իր անդամներին հնարաւորութիւն տւեց հողը աւելի էժան վարձել, քան իրանք կրկնէին, միւս կողմից բարելաւած սերմնափոխութիւն սահմանելով վարժեցնում է նրանց հնի փոխարէն աւելի նոր տնտեսութեան:

Գիւղատնտեսական ընկերութիւնները, չսահմանափակելով պահեստարաններ հիմնելով գիւղատնտեսական մեքենաների, գործիքների, սերմնացունների, պարարտանիւթերի և տնտեսական այլ պիտոյքների համար, հոգս են քաշում գիւղացու գնած բոլոր ապրանքների գինը իջեցնելու:

Գիւղացին շատ թանկ է տալիս, գերվճարում է տնային այնպիսի պիտոյքների համար, ինչպիսիքն են՝ նաւթը, աղը, երկաթեայ գործքերը, հագուստը, տնային այլ և այլ իրերն և այլն:

Գիւղատնտեսական ընկերութիւնները, կամենալով տեղական ազգաբնակիւթեան կոպէկները տնտեսել առուծախսի ժամանակ, գիւղատնտեսական պահեստարաններից զատ երբեմն սպառողական մանրավաճառ կրպակներ էլ են հիմնում:

Իսկ եթէ ընկերութիւնը իր հաշւով չի բացանում այդպիսի կրպակներ, այդ դէպքում յաճախ գիւղացու պիտոյքների բոլոր ապրանքների գինը իջեցնելու համար գիւղում սպառողական ընկերութիւն հիմնելու նախաձեռնութիւնն իր

վրայ է վերցնում:

Ե. Գիւլացու «ՏԵՏԱՆՔԵԱՆ ԲԵՐԲԵՐԻ ՇԱՆԱԼԵՏ ՎԱՆԱՌ-
ՄԱՆ ԿԱԳՄԱԿԵՐԱՅՈՒՄԸ»:

Եթէ գիւղատնտեսական ընկերութիւնները գիւղացուն հնարաւորութիւն են տալիս երկրագործական մեքենաներն ու իրան անհրաժեշտ այլ առարկաները էժան գնով ձեռք բերելու, նրանք աւելի ևս մեծ օգուտ կը բերեն գիւղացուն, վերջինիս տնտեսութեան բերքերի վաճառումը կանոնաւոր հիմքերի վրայ գնելով:

Դեռ բաւական չէ մէկին սովորեցնել առաջ-
ւանից աւել բերք ստանալը կամ լաւատեսակ տաւար, թռչուն և այլն բուծելը. պէտք է հոգ տանել նաև այդ բոլորը լաւ գնով վաճառել տալու և ոչ թէ չնչին գնով տալու, ինչպէս որ այդ տեղի էր ունենում մինչև այժմ:

Չէ որ գիւղացու տնտեսութեան գրէթէ ամ-
բողջ արտադրութիւնը՝ հաց, տաւար, թռչուն և այլն ծախու է հանում:

Արդէն անցնում են հին ժամանակները, երբ գիւղացին իրան և իր ընտանիքի համար ոչինչ չէր գնում (ամեն ինչ, նոյն իսկ շորն ու ոտնամանը ինքն էր պատրաստում), հիմա գիւղացին տնային համարեա բոլոր պիտոյքները գնում է, իսկ իր տնտեսութեան բերքերի մեծ մասը վաճառքի է հանում:

Եւ եթէ նա շատ գերվճարում է (աւել է տալիս) անհրաժեշտ իրերը գնելիս, աւելի ևս մեծ

վնաս է կրում իր բերքերը վաճառելիս:

Հագիւ թէ իր բերքերը Ռուսաստանի գիւղացուց աւելի էժան վաճառող գտնւի. նա ստիպւած է շահ տալ անհամար միջնորդներին, որոնք էժանագին գնում են ինչ որ կարելի է, ծախում մեծ շահով:

Մի ֆրանսիացի հեղինակ գիւղի առևտրա-
կան շրջանառութիւնը իր տեսած «հրաշիջային (պոժարնի) շղթայի» հետ է համեմատում. «հրդէհը հանգցնելիս, 10—15 մարդ շարքով կանգնած, ջրով լցրած գոյլը ձեռից ձեռ են տալիս. ամեն ան-
գամ գոյլը մէկից միւսին անցնելիս, միջի ջուրը քիչ ճղփում-թափւում է և երբ հասնում է վեր-
ջին հրդէհաշէջին, որը պէտք է ջուրը կրակի վե-
րայ ածի, գոյլը արդէն գրէթէ դատարկ է լինում»:

Այնպէս էլ արտասահմանում ուստական հա-
ցի, կանեփի կամ ձւի համար գնողի վճարած փո-
ղերը ամբողջապէս չեն հասնում այդ բերքերը իր տնտեսութեան մէջ արտադրող գիւղացուն: Նրանց մեծ մասը հալւում է ճանապարհին գա-
նազան առնողների և միջնորդների գրպաննե-
րում:

Դժւար է երեւակայել, թէ ի՞նչ ահագին վնաս-
ներ է կրում գիւղացիութիւնը շնորհիւ այն հանգամանքի, որ նրա տնտեսութիւնից ստաց-
ւած բոլոր բերքերը իրանց իսկական գնից շատ
էժան են ծախւում: Վերցնենք օրինակի համար
հաւաձւի վաճառքը:

Դանիայում ձու վաճառելու գործը դեկա-

վարում են գիւղատնտեսական ընկերութիւնները, որոնք իրանց հերթին միանալով, կազմել են ձու վաճառելու մի ընդհանուր միութիւն: Շնորհիւ այն հանգամանքի, որ ընկերութիւնները ծախսող ձւի յատկութեան վրայ հսկողութիւն են սահմանել, գնողը (մեծ մասամբ անգլիացի) միշտ վստահ կարող է լինել, որ իր գնած ձուն լիք է և թարմ, ուստի և լաւ գին է տալիս, որը համարեաւ ամբողջապէս գիւղացու գրպանն է հասնում:

Սակայն հէնց նոյն անգլիացին չի կարող համոզւած լինել, որ Ռուսաստանում կարող է թարմ ձու ձեռք բերել, որովհետեւ անոռններն և միջնորդները հոգս չեն քաշում գնած և վաճառքի հանւելիք ձւի յատկութեան մասին. նրանց միակ հոգսը էժան գնելն է:

Այդ պատճառով էլ 1903 թ. Անգլիայի շուկաներում Ռուսաստանի ձւի տաճնեակին 21 կ. էին տալիս, մինչ Դանիայի ընկերութեան արտահանածի տաճնեակին՝ 34 կոպէկ:

Եթէ հաշւենք, որ Ռուսաստանի սահմաններով օրական մօտ 8 միլիոն ձու է արտահանւում, այն ժամանակ հատի գինը միայն մի կոպէկ պակասելիս օրական 80 հազար ըուբ. կամ տարեկան 30 միլիոն ըուբ. պակասորդ դուրս կը գայ:

Սակայն ծախած ձւի համար Ռուսաստանի ստացած տարեկան 60 միլիոն ըուբ. 20 միլիոնը եթէ ոչ աւել, անշուշտ զանազան միջնորդների գրպանումն է հալչում:

Հիմա կարելի է երևակայել, թէ որքան կորուստ է կրում Ռուսաստանի գիւղացին հացահատիկ կամ մի այլ բերք վաճառելիս:

Մեզանից ով չի տեսել աշնանը համաբեա ամեն մի քաղաք կամ խոշոր գիւղ ձրգւած գիւղացու հացահատիկով լի կառքերի անվերջ շարանը:

Գիւղացին, հազիւ բերքի մի մասը կալած, շտապում է վաճառելու, որովհետեւ կարիքն է ստիպում, նա հնար չունի նստել լաւ գնի սպասելու. նա վերցնում է այնքան, որքան տալիս է գնողը իսկ նա սովորաբար տալիս է քէֆը ուզածին չափ: Գիւղացին շատ լաւ գիտի, որ ինքը գարնանը գուցէ մէկ և կէս անգամ աւելի գնով պիտի գնէ հացահատիկը, քան ծախել է: Բայց դա անօգուտ է. միևնոյն է պէտք է ծախէ, անհրաժեշտ է, դանակը ոսկոռին է հասել:

Գիւղատնտեսական ընկերութիւններից շատերը այդ բանի վրայ ուշադրութիւն են դարձրել և ցորենը ամբարում են, որ աշնան գինը բարձրացնեն: Նրանք յաճախ միջնորդ-անոռններից 5—10 կոպ. աւել տալով, վերջիններին էլ ստիպում են աւել վճարելու:

Իսկ եթէ ընկերութեանը յաջողւի հացահատիկը շահաւէտ գնով վաճառելու, այն ժամանակ նա օգուտի մի մասը վերադարձնում է իրան՝ հացահատիկը վաճառող գիւղացուն, իսկ միւս մասը թողնում է ընկերութեան գործի կազմակերպման ծախսերը (գործակատարի, ամբարի շէնքի

և այլն) ծածկելու համար:

Իսկ գիւղատնտեսական ընկերութիւնը հացը միշտ աւելի ձեռնառու գնով կարող է ծախել, քան առանձին հողատէրը, որովհետեւ մեծ զանազանութիւն կայ, թէ գիւղացիքն է ծախողը 30—40 պուգ կարիքից ստիպւած թէ՛ գիւղատնտեսական ընկերութիւնը, հաւաքելով 4—5 վագոն միասին. հասկանալի է որ գինը շատ տարբեր կլինի:

Իսկ եթէ գիւղատնտեսական ընկերութիւնը ազատ միջոցներ ևս ունենայ, նա չի շտապի իր ցորենը ծախելու, այլ կըսպասի լաւ գնի (որը գարնան դէմ սովորաբար միշտ բարձրանում է) և այդպիսով իր անդամներին մեծ օգուտ կտայ:

Ներկայումս գիւղատնտեսական ընկերութիւններից շատերն են հացահատիկ ամբարում:

Օրինակ Կարլովի ընկերութիւնը 1904 թ. ամբարեց և վաճառեց 7194 պուգ հաճար, 42747 պուգ ցորեն, 351 պուգ գարի, 425 պուգ վարսակ:

Ամբարումը յաջող անցաւ. ընկերութեան գործիչները ամեն ջանք գործ դրին, որպէսզի ազգաբնակչութիւնը գործից օգուտ ստանայ. նրանց յաջողեց շուկայի գինը 5—10 կոպ. բարձրացնել. բացի այդ ընկերութիւնը այնքան յաջող տարաւ գործը, որ Պօլտաւայի հացահատիկի համար շուկայի գնի հետ համեմատած 1—2 կ. աւել էր վճարում: 1906 թ. Կարլովի գիւղատնտեսական ընկերութիւնը ամբարել և վաճառել է մօտ 80 հազար պուգ այլ և այլ հացահատիկ:

Գիւղացու հացահատիկը վաճառելու գործում ամենից աւելի մեծ արդիւնքների հասաւ Ալեքսեևի գիւղատնտեսական ընկերութիւնը, մինչև նիւթական մեծ միջոցներ ձեռք բերելը ընկերութեան գործը դանդաղ էր առաջ գնում. տեղական գործիչները—ընկերութեան անդամները, հասկանալով դրա պատճառը, վարկատու ընկերութիւն հիմնեցին, որտեղից իւրաքանչիւր գիւղացի կարող էր փոքր տոկոսով աշխանը իրան անհրաժեշտ գումարը վերցնել:

Յիշեալ ընկերութիւնը, Ֆինանսների միւնիստրութիւնից 17 տարով և 4% 25 հազար ռուբ. փոխ վերցնելով, մի շտեմարան հիմնեց (հացահատիկ ջոկել-զտելու և պահելու տեղ), որը տեղաւորում էր 240 հազար պուգ հացահատիկ, և վարկատու ընկերութեան օժանդակութեամբ սկսեց հացահատիկ ամբարել:

Գործը հետեւեալ կերպով էր կազմակերպւած. կալ անելուց յետոյ գիւղացին իր հացահատիկը տանում է գիւղատնտեսական ընկերութեան, ածում է շտեմարանը, որտեղ այդ հացահատիկը մաքրում և զտում են, և իր բերքի քանակութեան համեմատ ընկալագիր (կվիտանցիայ ստանում:

Եթէ նրան հէնց այդ ընդէին փող է հարկաւոր, նա գնում է, վարկատու ընկերութեան մօտ գրաւ դնում շտեմարանից ստացած ընկալագիրը և փող ստանում, իսկ նրա ապրանքը պահում է շտեմարանում մինչև գինը բարձրա-

նալը: Ազալիսով շտեմարանում մեծ քանակությամբ՝ երբեմն տասնեակ վագոններով հացահատիկ ամբարներով, ձմեռը կամ գարնանը գիւղատնտեսական ընկերութիւնը աւելի թանկ գնով է ծախում, քան աշնանը:

Իր գոյութեան ժամանակամիջոցում (2 տարւայ ընթացքում) Ալեքսեի գիւղատնտեսական ընկերութեան շտեմարանը հաց վաճառելու գործում տեղացիներին հնարաւորութիւն տւեց մօտ 20000 ըուբ. խնայողութիւն անելու, զեռ հիշուած այն, որ նրա գործունէութեան շնորհիւ հացի գինը ամբողջ շրջանում բարձրացաւ, որովհետեւ հացահատիկ հաւաքող առնողները (սկուպչիկ) աւելի թանկ էին վճարում:

Գ.

Գիւղատնտեսական ընկերութիւնների գործունէութեան միացումն:

Ընկերութիւններից մի քանիսը չբաւակաւանալով գիւղատնտեսական բերքերի վաճառման գործում առանձին գործունէութեամբ, աշխատում են դաշնակցութեամբ միանալ միմեանց հետ այնպէս, ինչպէս առանձին գիւղացի հողատէրերը միացել, ընկերութիւն են կազմել:

Ինչպէս որ առանձին հողատէր գիւղացու ապրուստը հեշտացաւ ընկերութիւն կազմելուց յետոյ, այնպէս էլ առանձին գիւղատնտեսական ընկերութիւնների գործունէութիւնը հեշտացաւ,

երբ նրանք միացան դաշնակցութիւն կազմեցին աւելացնելու իրանց ուժերը նոր գործերի համար և միջնորդների գէժ կուլելու:

Այդ կողմից լուրջ ուղղութեան է արժանի Պերմի նահանգի Կրասնօուֆիմսկ գաւառի գիւղատնտեսական ընկերութեան գործունէութիւնը:

Այդ կողմերում վերջին տարիները գիւղացիների մէջ շատ տարածւել է արօտացանութիւնը:

Գիւղացիք արդէն իրանք էին սկսել բաւակաւնաչափ առույտ ու այլ խոտեր և միջնորդ առնողները շատ էժան գնելով նրանցից սերմնացուն, և իսկական՝ յաճախ շատ բարձր գնով ծախելով, ահագին օգուտներ էին ստանում:

Գիւղացիների սերմնացուն լաւ գնով վաճառելու նպատակով հիմնւած գիւղատնտեսական մանր ընկերութիւնները իրանց ձեռք անցկացրին այդ գործը:

Սակայն գիւղատնտեսական ընկերութիւնները բաւարար միջոցներ չունէին և առանձին առանձին էին գործում ուստի և թոյլ դուրս եկան միջնորդ առնողների գէժ կուլելիս, և գործը դանդաղ ու թոյլ էր առաջ գնում:

1906 թ. ամառայ վերջում գիւղատնտեսական այդ չորս ընկերութիւնները պայման կապեցին գործը միասին, ընկերական հիմունքներով վարելու. միջնորդական գործերի համար շտեմարան բաց արեցին և գործը վարելու համար ընկերութեան լիազօրներից բերօ

կազմակերպեցին:

1907 թվի օգոստոսին այդ ընկերութիւնների միացման առաջին տարեշրջանը լրացաւ և բիւրօի հաշւետւութիւնից երևում է, որ մի տարւայ ընթացքում շտեմարանն ընդունել է և գաւառից դուրս արտածել 30822 ռ. 74 կ. 4314 պոլդ 33 ֆ. զանազան արօտների սերմնացու. ամբողջ գործից 1082 ըուր, գուտ արդիւնք է մնացել այսինքն՝ գործին մասնակցող ամեն մի գիւղատնտեսական ընկերութեան 270 ռ. 50 կ.:

Այս օրինակը ցոյց է տալիս որ գիւղատնտեսական ընկերութիւնների փոքր միութիւնն անգամ շատ աւելի ուժեղ է առանձիններից: Ինչ որ մի գիւղատնտեսական ուժից վեր էր, կարողացան կատարել բոլորը միասին դաշնակցելով ընդհանուր գործի համար:

Միայն Կրասնօուֆիմսկ գաւառի գիւղատնտեսական ընկերութիւնները չեն, որ իրանց թուութեան պատճառը անշատ՝ բաժան-բաժան լինելն էին համարում:

Արդէն Վոլոգդայի, Պետերբուրգի և Պոլտաւայի նահանգների գիւղատնտեսական ընկերութիւնները հարց են յարուցել միութիւն կազմելով՝ միասին գիւղատնտեսական գործիքներ, սերմնացու և պարարտանիւթ գնելու և գիւղատնտեսական բերքերը վաճառելու համար:

Ընկերութիւնների այդ միութիւնները նոյնքան օգտակար են առանձին ընկերութիւններին, որ-

քան վերջինները՝ առանձին հողատէրերին:

Դ.

Ինչպէս են հիմնում գիւղատնտեսական ընկերութիւնը եւ ինչպէս վարում նրա գործերը

Ընդհանուր գծերով գիւղատնտեսական ընկերութիւնների գործունէութեան հետ ծանօթանալուց յետոյ, անցնենք այն հարցին թէ ինչպէս պէտք է հիմնել այդ ընկերութիւնները, ինչպէս վարել նրա գործերը և որտեղից են նրանք իրանց գործունէութեան համար միջոցներ հայթայթում, ում օգնութեան վերայ կարող են յոյս դնել:

Գիւղատնտեսական ընկերութիւններ կազմելու համար ամենից առաջ պէտք է որ գիւղում կամ շրջանում գտնէ մի քանի հողի գտնւի գիւղացու տնտեսութեան և առհասարակ նրա ամբողջ կենցաղի հարցով հետաքրքրուող պէտք է որ այդ անձինք լաւ ըմբռնեն, հասկանան միացման ամբողջ կարեւորութիւնը, անհրաժեշտութիւնը և վճռեն իրանք աշխատելու ընդհանուր գործի համար հասարակութեան օգտին:

Մինչև որ այդպիսի մարդկանց գտնէ մի փոքրիկ շրջան չլինի, ընկերութիւն էլ չի լինի, որովհետև ընկերութիւն հիմնելը այնքան դժւար բան չէ, աւելի դժւար է նրան կեանք տալը, կենսունակ և օգտակար դարձնելը և ոչ թէ հալից ընկած մի հիմնարկութիւն, որ ապրում է միայն թղթի վերայ:

Այդ կարող են անել գործին անձնէր աշխատաւորները, միեւնոյն է ով էլ որ լինեն դրանք՝ գիւղացիք, թէ գիւղի ինտելիգենտները՝ ուսուցիչը, բժիշկը, ֆելդշերը և այլն:

Գործին ձեռք զարնելու պատրաստ այդպիսի անձերի մի խումբ հաւաքւելուց յետոյ, կարելի է գործը սկսել, այսինքն տեղական գիւղացիների մէջ անդամագրութիւն բանալ, բոլորին և ամեն մէկին բացատրելով, թէ ի՞նչ է գիւղատնտեսական ընկերութիւնը և ինչով կարող է օգտակար լինել:

Ապա պէտք է գիւղատնտեսական ընկերութիւնների նորմալ կանոնադրութիւնը ձեռք բերել (Ռուսաստանում գործող գիւղատնտեսական ընկերութեանց կանոնադրութիւնների ահագին մեծամասնութիւնը այդ կանոնադրութեան համաձայն է կազմւած):

Կանոնադրութիւնը կարելի է ձեռք բերել կամ զեմստւոյի վարչութիւնից (գաւառական կամ նահանգական քաղաքներում), կամ զեմստւոյի ագրոնոմից՝ եթէ կայ, կամ գիւղատնտեսութեան վերատեսչից (նահանգական քաղաքում) և վերջապէս Պետերբուրգի երկրագործական գեպարտամենտից:

Կանոնադրութիւնը ստանալուց յետոյ բոլոր հետաքրքրւողները միասին կարդալով և քննելով, պէտք է կանոնաւորապէս ծանօթանան նրա հետ: Եթէ հիմնադիր անդամները նորմալ կանոնադրութիւնը իրանց համար յամար և հա-

մապատասխան են զանուամ այն ժամանակ գրում են վրան ինչ որ անհրաժեշտ է (ընկերութեան անունը, անդամաւճարի քանակը, խորհրդի անդամների թիւը և այլն) և խնդիր են գրում նահանգապետին: Կանոնադրութիւնը (բացերը լցնելուց յետոյ) և հիմնադիր անդամների ստորագրած խնդիրը կամ պոստով են ուղարկում նահանգապետին կամ անձամբ են տալիս,

Խնդրի տակ կարող է ստորագրել 10—15—20 և աւելի հիմնադիր:

Հիմնադիր անդամ կարող են լինել կամ համագիւղացիներ, կամ մի գիւղաշրջանի զանազան գիւղերից և նոյնիսկ գաւառի մի քանի տարբեր գիւղաշրջաններից:

Նահանգապետին սովորաբար այսպէս են խնդիր գրում՝

. . . (այս ինչ) նահանգի պ. Գլխաւորին:

Մենք, Երևանի նահանգի Էջմիածնայ գաւառի Վաղարշապատ գիւղի ներքոյ ստորագրեալ բնակիչներս անհրաժեշտ համարեցինք ընդ սմին ներփակած կանոնադրութեան համաձայն գիւղատնտեսական ընկերութիւն հիմնելու. ուստի խոնարհաբար խնդրում ենք թոյլ տալ բանալու «Վաղարշապատի գիւղատնտեսական ընկերութիւն», որի գործունէութեան շրջանը պիտի լինի Էջմիածնայ գաւառի . . . (այս ինչ) գիւղերը (կամ

բորորը): Ներկայ խնդիրը յանձնարարում ենք յանձնելու (եթէ պոստով չի ուղարկւում) Վաղարշապատ գիւղի բնակիչ . . . (անուն ազգանուն):

Թիւ ամսաթիւ
հիմնադիր անդամների ստորագրութիւն.

Հասցէ՝ Վաղարշապատի պոստուսումն
էջովիսմնայ գաւառ

Հիմնադիր անդամները կարող են նորմալ կանոնադրութիւնը ուէ պատճառով իրանց համար անյարմար կամ անհամապատասխան գտնել. այդ դէպքում նրանք կարող են լրացումներ և փոփոխումներ մտցնել, կարող են նաև գիւղատնտեսական ընկերութեան սեփական կանոնադրութիւն կազմել:

Վերջին ժամանակներս Մոսկւայի և նրան հարեան նահանգներում սկսել են հիմնել այսպէս կոչւած աշխատաւորական գիւղատնտեսական ընկերութիւններ, որոնց կանոնադրութիւնը աւելի լայն է, քան գիւղատնտեսական ընկերութիւնների նորմալ կանոնադրութիւնը (աշխատաւորական գիւղատնտեսական ընկերութեան կանոնադրութիւնը կարելի է բերել տալ Մոսկւայից՝ Москва, Сухаревская-Садовая ул., домъ уѣзднаго земства № 269).

Այդպիսի դէպքում (կանոնադրութիւնը փոխելու կամ նորը կազմելու դէպքում) պէտք է հետևեալ կերպով վարւել. կանոնադրութիւնը

քննելուց եւ փոփոխութիւններ մտցնելուց յետոյ հիմնադիր անդամները դրանցից երկու օրինակի տակ ստորագրելով, գիւղատնտեսական ընկերութիւն կազմելու ցանկութեան մասին գրւած խնդրի հետ միասին ուղարկում են նահանգապետին:

Խնդրի և կանոնադրութեան հետ պէտք է ներկայացնել նաև նոտարի վկայագրութիւնը հիմնադիր անդամների ստորագրութեան վաւերականութեան մասին և 1 ր. 50 կ. փող՝ գիւղատնտեսական ընկերութեան բացումը յայտարարել տալու համար:

Խնդիր տալուց յետոյ մի ամսւայ ժամանակամիջոցում նահանգապետից պէտք է պատասխան ստացւի հիմնադիրների անունով ընկերութեան հաստատուելու կամ չհաստատուելու մասին:

Նորմալ կանոնադրութեամբ գիւղատնտեսական ընկերութիւն բանալու թոյլտուութիւն ստացւելուց կամ հին կանոնադրութիւնը հաստատուած վերադարձելուց յետոյ հիմնադիր անդամները ընդհանուր ժողով են գումարում և հետևեալ հարցերը վճռում. տեղական գիւղատնտեսութեան հր կարիքները ամենից շուտ են զոհացում պահանջում և ինչո՞վ պիտի պարապի գիւղատնտեսական ընկերութիւնը սկզբում, ի՞նչ ծախսեր ունի անելիք և հրաւիրի ճարել այդ միջոցները, ո՞ւմ ընտրել ընկերութեան խորհրդի անդամ, մշտական գործավարութեան համար և այլն. հէնց այդ ժողովում էլ, եթէ նոր ցանկացող լինի, կարող է ընկերութեան անդամ գրւել

Գիւղատնտեսական ընկերութեանը նոյն իսկ իր գործունէութեան հէնց սկզբին գտնէ փոքրիկ միջոցներ են պէտք՝ գրասենեակ պահելու, գիւղատնտեսական թերթեր բերել տալու, գիւղատնտեսական գործիքների պահեստ հիմնելու և այլ ձեռնարկութիւնների համար: Առանց փողի ոչինչ չի լինի անել և միջոցների պակասութիւնը սովորաբար շատ դանդաղեցնում է գիւղատնտեսական ընկերութիւնների գործունէութիւնը:

Ընկերութեան միջոցների աղբիւր կարող են եւս կազմել՝ անդամավճարները, նւիրատուութիւնները, երկրագործութեան գեպարտամենտի և այլ հիմնարկութիւնների նպաստներն և փոխատուութիւնները, մասնաւոր մարդկանցից և առևտրական հիմնարկութիւններից վերցրած փոխառութիւնը, ընկերութեան զանազան ձեռնարկութիւններից (պահեստարանից, շտեմարանից և այլն) ստացւած օգուտը:

Անդամավճարի քանակը բոլոր իսկական անդամների համար հաւասար է սահմանւում և զանազան ընկերութիւններին տարբեր է լինում: Սովորաբար գիւղատնտեսական մանր ընկերութիւններում 50 կ. մինչև մի ուրիշ է սահմանւում:

Կան ընկերութիւններ, որոնց տարեկան անդամավճարը 3—5, երբեմն էլ 10 ռուբ. է, բայց դա բացառապէս հարուստ տեղերում: Սակայն անդամավճարը շատ մեծ չի ներկայացնում էլ նա ընկերութեան եկամտի գլխաւոր աղբիւրը չի հանդիսանում:

Յաճախ ուէ ձեռնարկութիւն սկսելու գէպքում (կարագի գործարան, սպառողական կրկնակ կամ պահեստանոց), ընկերութեան անդամները 5—10 ռ. բաժնէվճարով մի գումար են կազմում և այդ փողով գործը սկսում. երբեմն 2—3 հարուստ անդամները գիւղատնտեսական ընկերութեան նպաստաւոր պայմաններով փոխ են տալիս գործը սկսելու համար անհրաժեշտ գումարը:

Նւիրատուութիւններ էլ են լինում: Այդպէս օրինակ Բաշկի գիւղատնտեսական ընկերութիւնը բացւելիս նրա անդամներից մէկը փորձական դաշտի համար 4 դեսետին հող նւիրեց այն պայմանով, որ ընկերութիւնը 4 տարի օգուտի նրանից ձրիաբար, և նրա եկամտով երկրագործական արտել հիմնելու Փոնդ կազմւի. իսկ եթէ երեք տարւայ ընթացքում արտել չկազմւի, հողը վերադարձւում է նւիրողին:

Գիւղատնտեսական ընկերութեան անդամները փորձական դաշտ կազմակերպելու համար խորհուրդ և ցուցմունք խնդրեցին զեմստօյի ագրոնոմից:

Բացի այդ, գիւղատնտեսական ընկերութիւններն իրաւունք ունեն փոխառութիւններ անել մասնաւոր մարդկանցից և առևտրական հիմնարկութիւններից:

Շատ յաճախ ընկերութիւնը պահեստ կամ կրպակ հիմնելիս գործարաններն և առևտրական

հիմնարկութիւններն ապրանքը պարտքով են տալիս:

Վաճառականներն ապրանքը ուրախութեամբ պարտք են տալիս ընկերութիւններին. դա աւելի անվտանգ է, քան առանձին, մէկ մարդու՝ օրինակ խանութպանին վստահանալը:

Յաճախ վաճառականներն ապրանքը կոմիսիայով են տալիս, այսինքն ընկերութիւնը վճարում է դրա գինը միայն ծախելուց յետոյ:

Սակայն չպէտք է մոռանալ, որ պարտքով կամ կոմիսիայով վերցնելը թանկացնում է ապրանքն. ուստի աւելի լաւ է, եթէ հնար կայ, ապրանք գնելու փողը մէկից փոխ վերցնելով, կանխիկ (նաղդ) գումարով գնել. այդպիսով աւելի շատ զիջում կարելի է ստանալ:

Երբեմն գիւղատնտեսական ընկերութիւնների պահեստանոցներին օժանդակութիւն են ցոյց տալիս գեմատուներն, իրանց պահեստանոցներից կոմիսիայով ապրանք բաց թողնելով կամ նպաստաւոր պայմաններով մեքենաներ և գործիքներ պարտք տալով:

Առհասարակ շատ նահանգների գեմատուները գիւղատնտեսական ընկերութիւններին մեծ օգնութիւն են ցոյց տալիս՝ նրանց բոլոր ձեռնարկութիւնների նկատմամբ:

Իսկ գեմատուի ագրոնոմը միշտ էլ յաճախակի և ցանկալի հիւր է ընկերութեան ընդհանուր ժողովում, որտեղ նրանք գիւղացու տնտեսութիւնը բարելաւելու մասին գեղուցումներ

և դասախօսութիւններ են կարդում:

Գիւղատնտեսական ընկերութիւններին մի քիչ օգնում է նաև երկրագործութեան գեպարտամէտը, նրանց տալով բեղմնաւորութեան համար եզներ, բարելաւած կամ նոր բոյսերի սերմնացուներ, գիւղատնտեսական ցուցահանդէսների համար նիւթական նպաստներ և մեդալներ (գեմատուներն էլ են տալիս նպաստներ ցուցահանդէսների համար), փորձնական դաշտեր, պտղատու ծառերի տնկարաններ կազմակերպելու միջոցներ, օգնում է նաև ժամանակաւորապէս որոմնաշուկիչ մեքենաներ, հեղկացիրներ (հեղուկ, օրինակ՝ միջատներ ոչնչացնելու դեղեր սրսկելու գործիք) և աղեր ուղարկելով վրասակար միջատների դէմ կուելու համար:

Երբեմն էլ փոքրիկ օգնութիւն է ցոյց տալիս գիւղատնտեսական ընկերութիւններին նաև պետական բանկը, փոխառութիւն տալով, օրինակ հասարակական շտեմարանում ամբարւած հացահատիկի ստացագրով և կամ գեղջելով ընկերութեան մուրհակները:

Օրինակ Կարլովի գիւղատնտեսական ընկերութիւնն իր անգամներին կալսելու մեքենաներ, սերմնացաններ և այլ գործիքներ պարտք տալով, նրանցից մուրհակ է վերցնում և գեղջում (ուշիտըւատ) պետական բանկի տեղական բաժանմունքում:

Գիւղատնտեսական ընկերութեան մեծ օգուտ կարող է տալ վարկային ընկերութիւնը, իր ան-

գամներին երկրագործական մեքենաներ և գործիքներ գնելու համար որոշ գումար փոխ տալով կամ հասարակական շահմարանում ամբար-ւած հացահատիկի և զիւղատնտեսական այլ բեր-քերի ստացազրով պարտք տալով:

Բայցի այդ, զիւղատնտեսական ընկերութիւնը կարող է վարկատու ընկերութեան անդամագր-ւել և միւս անդամների նման որոշ գումար փոխ առնել, օրինակ օրինակելի տնտեսութիւն հիմնելու, կալւած գնելու, առևտրական ձեռնար-կութիւն սկսելու, հացահատիկ ամբարելու շէնք կառուցանելու, սլահեստանոց հիմնելու և այլ ձեռնարկութիւնների համար:

Այդ պատճառով էլ զիւղատնտեսական ըն-կերութիւններից շատերը հոգս են տանում իրանց գործունէութեան շրջանում վարկատու ընկերու-թիւն հիմնելու, որի հետ յետագայում զիւղա-տնտեսական ընկերութիւնն աշխատում է ձեռք ձեռքի տաւած, որովհետեւ այդ երկու ընկերութիւն-ներն էլ սերտ կապ ունեն միմեանց հետ իրանց գործունէութեան թէ ոգով և թէ նպա-տակներով, գործունէութեան, որ ուղղւած է ընդհանուրի բարիքին՝ զիւղացու կենցաղի բար-ւորման:

Բայց ամենամեծ աշակցութիւնը զիւղատն-տեսական ընկերութիւնները փոխադարձօրէն միմեանցից պիտի սպասեն այն է՝ ջուկ-ջուկ մա-նրը զիւղատնտեսական ընկերութիւնների գոր-ծունէութեանց միացումից, ընդհանուր և սերտ

փոխադարձ դաշնքից, նոյնպէս և զիւղացիութեան փոխօգնութեան վրա հիմնւած ուրիշ կօօպերատիւ հիմնարկութիւնների (վարկատու ընկերութիւն-ներ, կարագ հարելու ընկերութիւններ, սպառողա-կան ընկերութիւններ և այլն) դաշնակցութիւնից:

Այն ժամանակ նրանք թէ միջոցներ կու-նենան և թէ ոյժ՝ արդիւնաւոր գործունէութեան համար, որովհետեւ «ոյժը միութեան մէջ է, թու-լութիւնն անշատութեան»!

Գիւղատնտեսական ընկերութեան բոլոր գոր-ծերին, նրա միջոցներին և ձեռնարկութիւններին հսկում է բոլոր անդամների ընդհանուր ժողովը:

Ընդհանուր ժողովն ընկերութեան գլխաւոր տէրն է, որովհետեւ ընկերութիւնը հէնց իրանց, անդամների օգտի համար է կազմակերպւած և ոչ թէ մի այլ բանի համար:

Գիւղատնտեսական ընկերութիւնների լա-ւութիւնն էլ հէնց այն է, որ զրանով զիւղացիք միանում են ընդհանուր գործի համար, որը նախ և առաջ իրանց է օգուտ բերում և գործերը վարում են իրանք, առանց կողմնակի ցուցում-ների, այնպէս, ինչպէս որ իրանք են ցանկանում և ինչպէս որ ձեռնառու են համարում:

Ընկերութեան ամեն մի անդամն ընդհա-նուր ժողովին ձայնի իրաւունք ունի և կարող է ազատօրէն յայտնել իր կարծիքը. բոլորն էլ հաւատար են, մեծ ու փոքր չկայ, ընկերութեան բոլոր անդամներն էլ գործի իրաւահաւասար և ինքնազուլս տէրն են և միատեղ աշխատում են

իրանց սեփական օգտի համար, ոչ ոստիկանութիւնը, ոչ էլ կառավարութիւնն առհասարակ իրաւունք ունին գիւղատնտեսական ընկերութեան գործերին խառնուելու:

Անդամների ընդհանուր ժողովները լինում են տարեկան (հերթական) և արտակարգ: Ընկերութեան բոլոր անդամները չեն կարող իրանց գործերը քննելու համար յաճախ հաւաքւել, այդ պատճառով էլ տարեկան մի անգամ հերթական ժողով է գումարւում տարւայ վերջը, ընկերութեան բոլոր գործերը լրանալուց յետոյ:

Այդ ժողովում գիւղատնտեսական ընկերութիւնն, այսպէս ասած, յետ է նայում, այսինքն դատում է, թէ ի՞նչ է արել ինքը այդ տարւայ մէջ՝ քննում է գումարների ել և մուտքի տարեկան հաշիւը, ընկերութեան և նրա այլ և այլ ձեռնարկութիւնների (պահեստանոցի, սերմնաղտիչ վայրերի և այլ գործունէութեան) հաշւետւութիւնը:

Հէնց նոյն տարեկան ժողովում գիւղատնտեսական ընկերութիւնն, ինչպէս ամեն մի տէր, նայում է առաջ, ապագային. նա խորհրդակցում է՝ թէ ինչո՞վ պէտք է զբաղւի ընկերութիւնը հետեւեալ տարին, ինչպիսի ծախքեր է անելու և որտեղից ձարել միջոցները. սրանք բոլորն էլ աշխարհի գործեր են, որ պէտք է առաջուց քննել և նախատեսել:

Բացի տարեկան՝ հերթական ժողովները, գիւղատնտեսական ընկերութիւններն ունենում

են նաև արտակարգ ժողովներ, մի քանիսը նոյն իսկ ամսական մի անգամ, բայց սովորաբար արտակարգ ժողովներն աւելի քիչ են տեղի ունենում՝ տարեկան 5—6 անգամ:

Արտակարգ ժողովներում կարգացում են գիւղատնտեսութեան վերաբերեալ հարցերի մասին այլ և այլ զեկուցումներ, դասախօսութիւններ և զրոյցներ. զեկուցումներ են տրւում նաև ընկերութեան ձեռնարկած զանազան գործերի մասին և այլն:

Գիւղատնտեսական ընկերութեան անդամները՝ հողագործ գիւղացիները սովորաբար մշտապէս զբաղւած են իրանց գործերով, ամեն մէկն իր առանձին տնտեսութեամբ, ուստի և չէին կարող յաճախօրէն հաւաքւել ընկերութեան գործունէութեան բոլոր ընթացիկ հարցերը վճռելու համար, ինչպէս որ պահանջում է հասարակական գործը:

Այն ինչ գիւղատնտեսական ընկերութեան շատ ձեռնարկութիւնները, գործերը մշտական (երբեմն ամենօրեա) հսկողութիւն են պահանջում, պէտք է որ տէրն աչքը չհեռացնէ նրանց վրայից, չի կարելի հօ առևտրական գործ վարել (ինչպէս օրինակ երկրագործական մեքենաների պահեստանոցը) ամսական մի անգամ հաւաքւելով:

Բացի այդ մեծ ժողովում յաճախ շատ վեճեր և տարաձայնութիւններ են լինում, այդ պատճառով էլ աւելի գժւար է միմեանց հաս-

կանալ և ընդհանուր համաձայնութեամբ վճռել խնդիրը, որով և գործին շատ անգամ փնաս է հասնում:

Ուստի և հասարակական գործը մշտապէս վարելու համար տարեկան ընդհանուր ժողովն երեք տարով ընտրում է լիազօր անդամներ, որոնք կազմում են ընկերութեան խորհուրդ:

Խորհուրդը, ընկերութեան՝ այսինքն գլխաւոր տիրոջ տւած լիազօրութեամբ վարում է ընկերութեան բոլոր գործերը:

Խորհուրդը, որ բաղկացած է լինում ընկերութեան մի քանի անդամներից ընտրւում է ընդհանուր ժողովում երեք տարի ժամանակով. սակայն եթէ ժողովի կամքը կանոնաւորապէս չի կատարում, կամ հասարակութեան գործերն անյաջող է վարում, ընդհանուր ժողովը կարող է հեռացնել նրան և նորն ընտրել:

Իսկ գործ միշտ էլ շատ է ունենում խորհուրդը, եթէ ոչ սկզբին գէթ մէկ—երկու տարուց յետոյ. նա պէտք է գիւղատնտեսական պահեստանոց, շտեմարան պահէ, ընկերութեան անդամներին ժամանակաւոր գործունէութեան համար տրւած հասարակական գործիքներին հսկէ, պէտք է հսկէ կենդանիների վրայ բեղմնաւորութեան վայրերում, կառավարէ ընկերութեան գրադարանը և նրա միջոցները, թղթակցէ նրա բոլոր գործերի վերաբերմամբ և ուրիշ շատ գործերով զբաղւի:

Խորհուրդը գործում է ընդհանուր ժողովի

տւած լիազօրութեան սահմաններում. նա թէև հասարակական տնտեսութեան մշտական կարգադրիչն է, սակայն իրաւունք չունի ոչ մի նոր և կարևոր գործ սկսելու՝ առանց բոլոր անդամների՝ ընդհանուր ժողովի համաձայնութեան, եթէ վերջինս առաջուց լիազօրութիւն չի տւել:

Ժողովի նկատմամբ խորհուրդը նոյնն է, ինչ որ գործակատարը (պրիկաշչիկը) տիրոջ առաջ. նա պարտաւոր է ժողովին ամեն տարի հաշիւ ներկայացնել իր գործունէութեան, ընկերութեան բոլոր ձեռնարկութիւնների վիճակի և արած ծախսերի մասին:

Առանց ընդհանուր ժողովի համաձայնութեան խորհուրդն իրաւունք չունի հասարակական փողերից ծախսեր անելու:

Խորհուրդն իր բոլոր գործերը բաց և հրապարակօրէն պիտի վարէ (ինչպէս որ հասարակական բոլոր գործերը) և ընկերութեան անդամներից զադանի չպիտի լինի:

Այդպիսով խորհրդի վրա մեծ բան է ծանրանում՝ ահագին պատասխանատւութիւն: Կարելի է առանց սխալելու ասել, որ խորհրդի եռանդից, հմտութիւնից և գործին անձուէր վերաբերւելուց է կախւած գիւղատնտեսական ընկերութեան ամբողջ աշխատանքը. խորհուրդն ինչպէս ամեն մի գործի կարգադրիչ, ընկերութեան սիրտն ու հոգին է հանդիսանում:

Այդ պատճառով էլ ընկերութիւնը շատ զգոյշ և շրջահայաց պիտի լինի խորհրդի անդամներին

ընտրելիս: Նա պէտք է մօտուց և լաւ ճանաչէ
այն մարդկանց, որոնց վստահանում է այդպիսի
մի գործ:

Այդ ընտրելի անձերից նախ և առաջ պէտք
է պահանջել, որ նրանք սրտանց նւիրւած լինեն
այն գործին, որը յանձն են առնում վարելու,
որ սիրեն և պատրաստ լինեն իրանց ոյժերը
ընդհանուր գործին նւիրելու՝ դա առաջին պայ-
մանն է. ով որ այդ յատկութիւնը չունի, չարժէ
նրան ընտրել, եթէ նոյնիսկ նա բոլորից յար-
գւած մի անձնաւորութիւն լինի. միայն աշխա-
տելու ցանկութիւն ունենալիս, իր գործը սիրե-
լիս կարող է մարդ օգնել գիւղատնտեսական
ընկերութեան. հոգ չէ, եթէ նա ծանօթ էլ չլինի
նոր գործին. նա հեշտութեամբ և շուտով կսովո-
րի, եթէ հետաքրքրւում է նրանով և, ընդհակա-
ռակը, եթէ մէկը հասարակութեան, ընդհանուր
գործի օգտին աշխատելու ցանկութիւն չունի,
որքան էլ գիտցող, հմուտ մարդ լինի՝ նրա գի-
տելիքները քիչ օգուտ կբերեն:

Աւելորդ է ասելն անգամ, որ խորհրդի
անդամներն ազնիւ և վստահելի մարդիկ պիտի
լինին, որովհետեւ նրանց յանձնւում է պատաս-
խանատու գործ և յաճախ մեծ գումարներ:

Տարեվերջին խորհուրդն իր գործունէու-
թեան հաշիւն է ներկայացնում ընդհանուր ժո-
ղովին և որովհետեւ գործը շատ բարդ է լինում
և խորհրդի գործունէութիւնը (գործավարութեան
կանոնաւորութիւնը, բարեխղճութիւնը և այլն)

դժւար է հէնց այդ ժողովում ստուգել և գնա-
հատել, ուստի ընդհանուր ժողովն ընտրում է մի
քանի անձերից բաղկացած վերաքննիչ յանձնաժո-
ղով, որը հսկում է խորհրդի գործունէութեան, ման-
րամասն ստուգում է նրա փողային հաշիւները և այդ
բոլորի մասին զեկուցում է ընդհանուր ժողովին:

Խորհրդի և վերաքննիչ յանձնաժողովի ան-
դամների թիւը որոշում է ընդհանուր ժողովը,
որը սովորաբար առաջիկայ գործի մեծութեամբ
և բարդութեամբ է ղեկավարւում: Եթէ գործը
մեծ է, շատ՝ աւելի մեծ թւով խորհրդի
անդամ են ընտրում (6—8—10). իսկ եթէ
գործը փոքր է, դեռ նոր սկսած, ընտրում են
3—4 հոգի:

Խորհրդի անդամները և նախագահը սովո-
րաբար վարձատրութիւն չեն ստանում, որովհե-
տեւ նրանց պաշտօնը պատւաւոր է համարւում:
Միայն զանձապահը և քարտուղարը խորհրդի
անդամներից լինելու դէպքում ուժիկ են ստա-
նում, որովհետեւ նրանց վրա անագին գործ է
ծանրանում, որը յաճախ կլանում է նրանց ամ-
բողջ ժամանակը. մարդը ստիպւած է լինում
հասարակութեան օգտին իր տնտեսութիւնը երե-
սի վրա թողնելու, այդ պատճառով էլ բնական
է, որ նրա աշխատանքը վարձատրւած պիտի լինի:

Գիւղատնտեսական ընկերութեան համար
շատ մեծ նշանակութիւն ունի քարտուղարը,
մանաւանդ՝ երբ նա գիւղատնտեսական կրթու-
թիւն ստացած անձնաւորութիւն է:

Այդպիսի մարդը մշտական և շատ օգտակար խորհրդատու է հանդիսանում ընկերութեան անդամների համար նրանց տնտեսական գործերի նկատմամբ:

Ընկերութեան գործունէութեան հէնց սկզբի ժամանակներից այդպիսի քարտուղարը մի անագին գանձ է:

Այդ պատճառով էլ երբեք չպէտք է ժլատութիւն անել քարտուղարի ոռճկի նկատմամբ և ըստ հնարաւորութեան պէտք է փորձւած ու յատկապէս գիւղատնտեսական կրթութիւն ստացած մասնագէտ մարդ հրաւիրել:

Տեղեակ մարդու խորհուրդները, նրա մշտական մասնակցութիւնն ընկերութեան գործերին և օգտակար աշխատանքը միշտ էլ կծածկեն նրա ոռճկի ծախսը:

Ահա այս է համառօտապէս գիւղատնտեսական ընկերութիւն բանալու և նրա գործերը վարելու կարգը:

Այդ կարգի ամենագլխաւոր արժէքն այն է, որ գիւղացիք իրանք են հոգում իրանց տնտեսութիւնը բարւոքելու մասին, իրանք են օգնում իրանց այնպէս, ինչպէս որ լաւ են համարում և գործում են լիովին անկախ, ինքնուրոյն:

Բացի այդ, այդտեղ ամեն բան միատեղ և բոլորի առաջ բացարձակ է կատարւում, և ոչ թէ ծածուկ, գաղտնօրէն:

Ընկերութեան բոլոր անդամներն ընդհանուր գործի իրաւահաւասար տէրերն են հանդիսանում:

Գիւղատնտեսական ընկերութիւնների այդ յատկութիւնները գիւղացիների համար շատ արժէքաւոր են և այնքան կարեւոր, որ պէտք է ցանկալ նրանց ամենալայն տարածումը գիւղերում:

Ե Ջ Ր Ա Փ Ա Կ Ո Ի Թ Ի Ի Ն.

Գիւղատնտեսական ընկերութիւններից շատերի գործունէութիւնը քիչ նկատելի է թւում, մանաւանդ նրանց համար, որոնք վարժել են նրան, որոնց աչքի առաջ է ընթանում օրէց օր:

Այնուամենայնիւ չի կարելի չասել, որ գրեթէ ամեն մի գիւղատնտեսական ընկերութիւն շատ նորութիւն է մտցնում գիւղատնտեսական կեանքի մէջ:

Բացի գիւղատնտեսական ընկերութիւնների գործունէութեան այդ տեսանելի արդիւնքները, որոնք յիշատակեցինք վերև, բացի այն, որ գիւղատնտեսական ընկերութիւնները գիւղացիութեան մէջ հետաքրքրութիւն զարթեցրին գէպի իր տնտեսութեան բարւոքումը, և կանգնած շուրջ ժաժ տալով, նրան կենդանի հոսանք գործրին, նրանք շատ գործ կատարեցին նաև ընդհանուր կուլտուրայի տեսակալէտից՝ շրջակայ ազգաբնակչութեան մէջ զարթեցրին ինքնագործունէութիւն, հետաքրքրութիւն գէպի հասարակական գործը և աստիճանաբար վարժեցրին հասարակական ընդհանուր գործով զբաղւելու:

Այդ վերջին հանգամանքը թերևս պակաս

կարևոր չէ խուլ, յետ ընկած գիւղում, բան գիւղատնտեսական ընկերութեան մնացած գործնական ձեռնարկութիւնները:

Ահա թէ ինչպէս է գնահատում գիւղատնտեսական ընկերութիւնների այդպիսի նշանակութիւնը ժաբկովի գիւղատնտեսական ընկերութեան թղթակիցը: «Վարկատու ընկերութեան հետ միատեղ, գիւղատնտեսական ընկերութիւնը գիւղամիջին մի կալած գնեց, որը շուտով ամենակենսական մի կենտրոն դառաւ, որտեղ հաւաքւում է ժողովուրդը. ընկերութիւնը հէնց այդտեղ պահում է գրադարան, ընթերցարան, բերել է տալիս գիւղատնտեսական թերթեր, ամսէն մի անգամ, երբեմն էլ աւելի յաճախ, սարքւում են ընդհանուր ժողովներ, որտեղ գեկուցումներ են կարդացւում արօտացանութեան, պարտիզպանութեան և այլ առարկաների մասին:

Իսկ գիւղատնտեսական ընկերութեան կրթականում և ընթերցարանում մշտապէս ժողովուրդ է հաւաքւում տնտեսական այլ հարցերի մասին զրոյց անելու:

Գիւղացիք վկայում են, որ գիւղատնտեսական ընկերութիւն հիմնելուց յետոյ կեանքն աւելի հետաքրքիր և լաւ է դառել:

Զեմստոօյի ագրոնոմները, որոնք իրանց գործունէութեամբ յաճախ առիթ են ունենում շփւելու գիւղացիութեան, նրա կարիքների և շահերի հետ, նոյնպէս գնահատել են գիւղատնտեսական ընկերութիւնների ահազին նշանակու-

թիւնը գիւղի համար:

Գիւղատնտեսական ընկերութիւնների օգտակար նշանակութիւնը գնահատել են թէ գիւղական ինտելիգենցիան և թէ ինքը գիւղացիութիւնը:

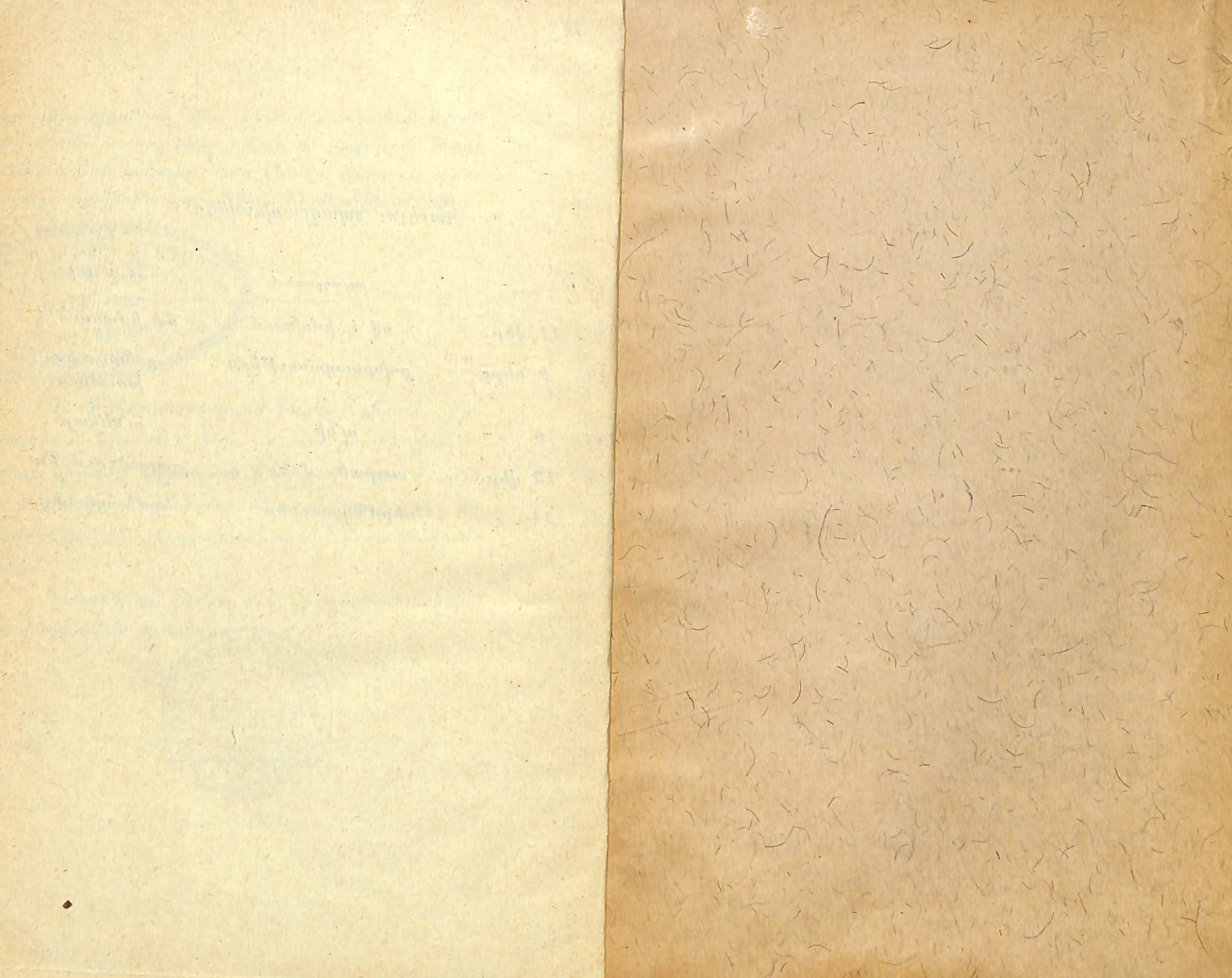
Գիւղացիութիւնն արդէն զգում է և ըմբռնում, թէ դրանք որքան նորմալութիւններ են բերում գիւղական կեանքին:

Ակամայից մտաբերում է մարդ մեր գիւղատնտեսական ընկերութիւնների նորագոյն պատմութիւնից մի դէպք:

Երկու երեք տարի առաջ Մոսկւայի մօտ գտնւած մի փոքրիկ գիւղում հաւաքւեցին տեղական գիւղացիք իրանց կարիքների մասին խորհրդակցելու և գիւղատնտեսական ընկերութիւն կազմակերպելու: Գնեցին, խորհրդակցեցին և վճռեցին ընկերութիւնը հիմնել: Իսկ երբ սկսեցին ցրւել, նոր միայն ուշադրութիւն դարձրին նոր հիմնարկութեան առաջին ժողովի անսովոր պարագան՝ ժողովը գիւղական գերեզմանատանն էր կայացել:

— Իդուր չէ, որ մենք այստեղ հաւաքւեցինք, — ասացին գիւղացիք, այստեղ թաղեցինք հին գիւղացիութիւնը, որովհետեւ վերջինն արդէն ապրեց իր դարը և նրա փոխարէն ծնւեց նորը:

Այսպէս բացատրեցին իրանք գիւղացիք նրանց համար նոր գործի՝ գիւղատնտեսական ընկերութեան նշանակութիւնը: Նրանք հասկացան,

ԲՓ. Ա. Բուդուղեանի աշխատութիւններ

1. Առաջին օգնութիւն մինչև բժշկի գալը (սպառ)	5 Է.
2. Վարակիչ հիւանդութիւններ	5 »
3. Ինչ է սիֆիլիսը	5 »
4. Առողջապահական զրոյցներ	5 »
5. Ինչ է ժուժկալութիւնը	5 »
6. Ինչ է անառակութիւնը	5 »
7. Վնասեցական ախտեր	5 »
8. Աշակերտի առողջապահութիւն	2 »
9. Մեր նեարդերը	10 »
10. Սիֆիլիս (բարեփոխած)	10 »
11. Առողջ հագին առողջ մարմնի մէջ	10 »
12. Դեղծախտ (զօյտոտխտ)	10 »
13. Ո՛վ է յանձաւորը	15 »
14. Կարիք և բարեգործութիւն	15 »
15. Ժառանգականութիւն և դատարարականութիւն	15 »
16. Մանկավարժական համառօտ զրոյցներ	15 »
17. Մարմնամարդութիւն (25 պատկերով)	20 »
18. Առողջապահական նուէր նորատի կանանց	20 »
19. Կինը և աղամարդը	15 »
20. Վերաբուժական հիւանդութիւն կամ օպերացիա	5 »
21. Ինչ է կաշու հիւանդութիւնը	15 »
22. Երիտասարդութիւն և ծերութիւն	15 »
23. Առողջ ու հիւանդ երեխայի ոգին	20 »
24. Ուղեղի սիֆիլիսը (գլխի և ողնաշարի).	20 »
25. Ստամոքսի կատարը	20 »
26. Քուն և երազ մի (պատկերով)	25 »
Մեծագիւր պատկեր «Քուն և երազ» առանձին	10 »
27. Գործարանի թէ երկրագործութիւն	15 »
28. Մնասպառնութիւն ու կախարդութիւն	20 »
29. Մտերմական խորհուրդ պատանիներին (օնանիզմ)	20 »
30. Գոյութեան կռիւ	20 »
31. Ռուդօլֆ Վիրխով	25 »
32. Սէր և խանդ (մի պատկերով)	20 »
33. Անառակութիւն և պոռնկութիւն	20 »
34. Նուէր հայ գինւորին	20 »
35. Նուէր հայ վարժապետին (դպրոցական առողջապահութիւն)	20 »
36. Նուէր հայ դպրոցականին (Մեր օրերը)	10 »
37. Ութ ժամեայ բանւորական օր (մի պատկեր)	10 »
38. Ժողովրդական առողջապահութիւն (հիւանդացում և մահացութիւն)	10 »
39. Երկու խօսք գիւղացուն	10 »
40. Սով (մի պատկերով)	10 »

Պահեստը գտնուում է՝ Ս.-Պետերբուրգ
«Պուշկինեան արագատիպ» Լիշտուկով փ. 4.

Գ Ի Ն Ն է 10 Կ Ո Պ.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0293171

15537

